

«ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΗΣ ΨΗΦΙΑΚΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ
ΤΕΧΝΗΤΗΣ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗΣ ΣΤΗΝ ΑΠΟΝΟΜΗ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΚΑΙ ΙΔΙΑΙΤΕΡΑ
ΣΤΙΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΑΤΑΓΩΝ ΠΛΗΡΩΜΗΣ ΚΑΙ ΜΙΚΡΟΔΙΑΦΟΡΩΝ»

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, 22 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 2021

ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ ΚΑΙ ΨΗΦΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ:
ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ

Δρ. Μαρία ΜΥΛΩΣΗ

Δικηγόρος, DESS-Δρ. Εφαρμοσμένης Πληροφορικής
Μεταδιδακτορική ερευνήτρια Πανεπιστημίου Μακεδονίας

Διάγραμμα ύλης

- I. Εισαγωγικές παρατηρήσεις
- II. Ο Ψηφιακός Μετασχηματισμός της Δικαιοσύνης
 - 1. Διακυβέρνηση δεδομένων και διαλειτουργικότητα πληροφοριακών συστημάτων στο χώρο της πολιτικής δικαιοσύνης
 - 1.1 Η μετάβαση της πολιτικής δικαιοσύνης στην ψηφιακή εποχή
 - 1.1.1 Η ηλεκτρονική κατάθεση δικογράφων
 - 1.1.2 Επίδοση με ηλεκτρονικά μέσα
 - 1.1.3 Η ηλεκτρονική κατάθεση των προτάσεων και των σχετικών εγγράφων
 - 1.1.4 Το ηλεκτρονικό πινάκιο και το ηλεκτρονικό βιβλίο διατάξεων
 - 1.1.5 Η τηλεδιάσκεψη στην πολιτική δίκη
 - 1.2 Ειδικότερα ζητήματα ψηφιακής δικαιοσύνης
 - 1.2.1 Τα ηλεκτρονικά έγγραφα
 - 1.2.2 Η ασφάλεια των υποδομών στην ψηφιακή δικαιοσύνη
 - 2. Τεχνητή νοημοσύνη και μηχανική μάθηση στο χώρο της δικαιοσύνης
 - 2.1 Έκδοση δικαστικών αποφάσεων με προβλεπτικά μοντέλα τεχνητής Νοημοσύνης
 - 2.2 Ερμηνεία κανόνων δικαίου με προβλεπτικά μοντέλα τεχνητής νοημοσύνης
 - 2.3 Ο ρόλος του Δικαστή στην εποχή της τεχνητής νοημοσύνης
 - 3. Η επίδραση της τεχνητής νοημοσύνης στην εξέλιξη νομικών ρυθμίσεων
 - 3.1 Τεχνητή νοημοσύνη και προστασία προσωπικών δεδομένων στο χώρο της δικαιοσύνης
 - 3.2 Τεχνητή νοημοσύνη και ζητήματα νομικής ευθύνης
- III. Τελικές σκέψεις

I. Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Σύμφωνα με τη Βίβλο Ψηφιακού Μετασχηματισμού¹ η στρατηγική για την ψηφιακή δικαιοσύνη στόχο έχει να βελτιώσει την αποτελεσματικότητα και την ποιότητα των υπηρεσιών που παρέχονται από το σύστημα απονομής δικαιοσύνης. Στο επίκεντρο της υλοποίησης αυτής της στρατηγικής είναι η ταχύτητα στην ολοκλήρωση των υποθέσεων, η βελτίωση της ποιότητας των αποφάσεων με σεβασμό στην ανεξαρτησία της δικαιοσύνης και τη διαφάνεια για όλους (επιχειρήσεις, πολίτες, επαγγελματίες κ.ά.), η βελτίωση των συνθηκών για τους λειτουργούς της Δικαιοσύνης, αλλά και τους εμπλεκόμενους επαγγελματίες και πολίτες, η εμπέδωση, προάσπιση και διάχυση της «αξίας» των ανθρώπινων δικαιωμάτων.

Προκειμένου να μπορέσει να επιτευχθεί ο ψηφιακός μετασχηματισμός της δικαιοσύνης και η απόλαυση του δικαιώματος του 5Α του Συντάγματος για τη συμμετοχή των πολιτών στην Κοινωνία της Πληροφορίας², βασική προϋπόθεση είναι η ορθολογιστική διακυβέρνηση των δεδομένων που διαμοιράζονται μέσω των πληροφοριακών συστημάτων. Κατά την τελευταία δεκαετία όλοι οι τομείς της δικαιοσύνης (πολιτική, διοικητική, ποινική) και όλες οι βαθμίδες των δικαστηρίων προσανατολίστηκαν στη χρήση ψηφιακών εργαλείων σε όλα τα στάδια των δικαστικών διαδικασιών. Τα οφέλη της μετάβασης της δικαιοσύνης στην ψηφιακή εποχή αναδείχθηκαν κατά τη διάρκεια της πανδημικής κρίσης, καθώς η χρήση νέων τεχνολογιών διευκόλυνε τα μέγιστα δικηγόρους, δικαστικούς λειτουργούς, δικαστικούς υπαλλήλους και πολίτες να διεκπεραιώσουν τις υποθέσεις τους, με ταχύτητα και ασφάλεια, διαταράσσοντας το «ασάλευτο»³ του χρόνου απονομής δικαιοσύνης που ίσχυε κατά τα προηγούμενα χρόνια. Στο πλαίσιο αυτό, νομοθετήματα αναφορικά με το ηλεκτρονικό έγγραφο, την ηλεκτρονική κατάθεση δικογράφων, την επίδοση με ηλεκτρονικά μέσα, την ηλεκτρονική κατάθεση των προτάσεων και των σχετικών εγγράφων, το ηλεκτρονικό πινάκιο, το ηλεκτρονικό βιβλίο διατάξεων και την τηλεδιάσκεψη ενεργοποιήθηκαν και αποτελούν ήδη αναπόσπαστο μέρος της ελληνικής νομικής πραγματικότητας.

Όπως και άλλοι τομείς της κοινωνικής δραστηριότητας έτσι και η δικαιοσύνη δε θα μπορούσε να μείνει ανεπηρέαστη από την εισαγωγή της τεχνητής νοημοσύνης και τα οφέλη που η χρήση της συνεπάγεται. Οι δικαστικές αποφάσεις πλέον εκδίδονται και με τη βοήθεια των αλγορίθμων και η ερμηνεία κανόνων δικαίου επιχειρείται να γίνει με προβλεπτικά μοντέλα τεχνητής νοημοσύνης η οποία επιδρά, όπως είναι επόμενο, και στην εξέλιξη των νομικών ρυθμίσεων, τόσο σε επίπεδο προστασίας προσωπικών δεδομένων όσο και σε ζητήματα νομικής ευθύνης. Τις προοπτικές αλλά και τους προβληματισμούς που εγείρει η ψηφιοποίηση της δικαιοσύνης επιχειρεί να αναδείξει η παρούσα μελέτη.

¹Βίβλος Ψηφιακού Μετασχηματισμού 2020-2025, Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης, σε: <https://digitalstrategy.gov.gr/>

² Άρθρο 5^Α Σ: Καθένας έχει δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας. Η διευκόλυνση της πρόσβασης στις πληροφορίες που διακινούνται ηλεκτρονικά, καθώς και της παραγωγής, ανταλλαγής και διάδοσής τους αποτελεί υποχρέωση του Κράτους, τηρουμένων πάντοτε των εγγυήσεων των άρθρων 9, 9Α και 19.

³ Τσούκα, Π. (επιμέλεια): Ο ασάλευτος χρόνος της Ελληνικής Δικαιοσύνης, εκδ. Καλλιγράφος, Αθήνα 2017

II. Ο Ψηφιακός Μετασχηματισμός της Δικαιοσύνης

Για την επίτευξη του ψηφιακού μετασχηματισμού στο χώρο της δικαιοσύνης υλοποιήθηκαν έργα⁴ με αντικείμενο το Ολοκληρωμένο Σύστημα Διαχείρισης Υποθέσεων για την Πολιτική και Ποινική Δικαιοσύνη (ΟΣΔΔΥ-ΠΠ Β' Φάση), την αναβάθμιση Ολοκληρωμένου Συστήματος Διαχείρισης Δικαστικών Υποθέσεων για τη Διοικητική Δικαιοσύνη (ΟΣΔΔΥ ΔΔ), την αναβάθμιση συστήματος Τήρησης Πρακτικών Συνεδριάσεων Δικαστηρίων, τις υπηρεσίες τηλεδιάσκεψης σε δικαστήρια και σωφρονιστικά καταστήματα, την αναβάθμιση Ολοκληρωμένου Πληροφοριακού Συστήματος Εθνικού Ποινικού Μητρώου(ΕΠΜ),την ψηφιοποίηση εσωτερικών διαδικασιών του Ελεγκτικού Συνεδρίου, τις υπηρεσίες Ελέγχου του Ελεγκτικού Συνεδρίου σε φορείς Γενικής Κυβέρνησης, τη δημιουργία Ηλεκτρονικού Μητρώου Αφερεγγυότητας, την ανάπτυξη συστήματος συλλογής και επεξεργασίας στατιστικών δεδομένων της Δικαιοσύνης, την ψηφιοποίηση αποφάσεων δικαστηρίων, το ενιαίο περιβάλλον διαλειτουργικότητας στο χώρο της Δικαιοσύνης, την ομογενοποίηση διαδικασιών και τη δημιουργία της Ενιαίας Ηλεκτρονικής Θυρίδας Δίκης, τη χρήση της τεχνητής νοημοσύνης στον τομέα της Δικαιοσύνης, την αναβάθμιση και ολοκλήρωση συστημάτων εκλογικής διαδικασίας, τη δημιουργία εθνικών ηλεκτρονικών καταλόγων πολιτικής και ποινικής δικαιοσύνης, την ανάπτυξη συστήματος ηλεκτρονικών πληρωμών στα υποθηκοφυλακεία (Έμμισθα, Άμμισθα) της χώρας, την παροχή ηλεκτρονικών υπηρεσιών από τα υποθηκοφυλακεία (Έμμισθα, Άμμισθα) της χώρας, την απλούστευση και ψηφιοποίηση πιστοποιητικών δικαστηρίων, την απλούστευση και ψηφιοποίηση πιστοποιητικών Εισαγγελιών, τη δημιουργία Ενιαίου Συστήματος Διαθηκών (Μετάπτωση Διαφόρων Υφιστάμενων Συστημάτων - Ενοποίηση), την ηλεκτρονική έκδοση κληρονομητηρίου, την ηλεκτρονική κατάθεση δικογράφων, τις ηλεκτρονικές συναινετικές προσημειώσεις υποθήκης, τις ηλεκτρονικές διαταγές πληρωμής, τις ηλεκτρονικές δηλώσεις παράστασης σε δικαστήρια, την ηλεκτρονική επίδοση και κοινοποίηση εγγράφων, την παρακολούθηση πορείας ποινικής υπόθεσης (Ροή μηνυτήριας αναφοράς), την ηλεκτρονική κατάθεση μηνύσεων, τα ηλεκτρονικά αντίγραφα ποινικών αποσπασμάτων και αποφάσεων, την αναμόρφωση του δικτυακού τόπου (Portal) των Δικαστηρίων και των Εισαγγελιών της χώρας, την ένταξη σε gov.gr, τον ανασχεδιασμό της πλατφόρμας ηλεκτρονικών πλειστηριασμών και του διαμοιρασμού των πληροφοριών, την καταγραφή κατάθεσης ανήλικου στο σπίτι του παιδιού με ηλεκτρονικά οπτικοακουστικά μέσα σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις⁵, αλλά και το σύνολο των έργων που έχουν προταθεί από την ολομέλεια των δικηγορικών συλλόγων της χώρας.

Ο όγκος της πληροφορίας που επεξεργάζονται τα πληροφοριακά συστήματα της δικαιοσύνης καθώς και το πλήθος των συναλλασσόμενων με αυτά χρηστών, καταδεικνύει την επιτακτική ανάγκη για ορθή διακυβέρνηση των πληροφοριών αλλά και για διαλειτουργικότητα των πληροφοριακών συστημάτων. Η μετάβαση της δικαιοσύνης στην ψηφιακή εποχή υιοθετεί τις νέες τάσεις της τεχνολογίας, χρησιμοποιεί τις εφαρμογές της τεχνητής νοημοσύνης και επαναπροσδιορίζει τους κανόνες δικαίου.

1. Διακυβέρνηση δεδομένων και διαλειτουργικότητα πληροφοριακών συστημάτων στο χώρο της πολιτικής δικαιοσύνης

⁴ Βίβλος Ψηφιακού Μετασχηματισμού 2020-2025, ό.π. σελ.286-296

⁵ Κατά τη σύνταξη του παρόντος αυτό είναι εφικτό για τις πόλεις της Αθήνας, της Θεσσαλονίκης, του Πειραιά, της Πάτρας και του Ηρακλείου

Με το Ν. 4727/2020⁶ για την Ψηφιακή Διακυβέρνηση, εισήχθη στην ελληνική έννομη τάξη ένα ενιαίο, κωδικοποιημένο νομοθετικό κείμενο, στο οποίο συγκεντρώθηκαν και επικαιροποιήθηκαν διατάξεις από διάσπαρτα νομοθετήματα της τελευταίας δεκαπενταετίας και προστέθηκαν νέες διατάξεις προκειμένου να συγκροτηθεί η απαραίτητη θεσμική και νομοθετική βάση πάνω στην οποία θα εξελιχθεί το ψηφιακό κράτος την επόμενη δεκαετία. Αντικείμενο του νόμου, είναι η ρύθμιση θεμάτων ψηφιακής διακυβέρνησης στο δημόσιο τομέα, συμπεριλαμβανομένου αυτονοήτως και του τομέα της Δικαιοσύνης, με στόχο τη δημιουργία των θεσμικών προϋποθέσεων για την επικοινωνία και τη συναλλαγή των πολιτών και των επιχειρήσεων με τους φορείς του δημόσιου τομέα με χρήση των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών, την αναδιοργάνωση των εσωτερικών λειτουργιών και διαδικασιών των φορέων του δημόσιου τομέα επί τη βάση της πλήρους αξιοποίησης των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών, την ευχερέστερη άσκηση των δικαιωμάτων και την εκπλήρωση των υποχρεώσεων των φυσικών προσώπων και επιχειρήσεων έναντι των φορέων του δημόσιου τομέα, η άρση κανονιστικών εμποδίων για την ταχεία, την αποτελεσματική και απομακρυσμένη πρόσβαση σε δημόσιες υπηρεσίες και πληροφορίες, όπως επίσης και την εμπέδωση της εμπιστοσύνης και της διαφάνειας με την επέκταση των ψηφιακών εφαρμογών⁷.

Στον τομέα της δικαιοσύνης, η συμβολή της ψηφιακής διακυβέρνησης είναι καθοριστική, δεδομένου ότι, όπως ήδη αναφέρθηκε ανωτέρω, είναι εξαιρετικά μεγάλο το πλήθος των διαδικασιών που διεξάγονται μέσω των πληροφοριακών συστημάτων, το πλήθος των εμπλεκόμενων μερών (διοικητικοί και δικαστικοί υπάλληλοι, δικαστικοί λειτουργοί, δικηγόροι και πολίτες) καθώς και τα δεδομένα (προσωπικού χαρακτήρα ή μη προσωπικού χαρακτήρα) που υφίστανται επεξεργασία. Η διακυβέρνηση των δεδομένων αποτελεί το σύνολο κανόνων και των μέσων για τη χρήση των δεδομένων αυτών, μέσω μηχανισμών, συμφωνιών και τεχνικών προτύπων κοινοχρησίας των ανταλλασσόμενων πληροφοριών, σε ασφαλές περιβάλλον, μεταξύ άλλων, μέσω έμπιστων τρίτων μερών. Τα δεδομένα προέρχονται από διάφορες πηγές, υφίστανται επεξεργασία και μετατρέπονται σε χρήσιμες πληροφορίες προκειμένου να ικανοποιήσουν τις απαιτήσεις των χρηστών του εκάστοτε πληροφοριακού συστήματος που ενδέχεται να διασυνδέεται με ένα ή με περισσότερα πληροφοριακά συστήματα. Μέσω της διαλειτουργικότητας αυτής των πληροφοριακών συστημάτων, η πληροφορία διαμοιράζεται, ερμηνεύεται και χρησιμοποιείται ανάλογα με τις απαιτήσεις του εκάστοτε επιδιωκόμενου σκοπού, ακολουθώντας ένα κοινά συμφωνημένο σύνολο προτύπων (σύνολο κοινών κανόνων και τρόπων αναπαράστασης της πληροφορίας) που βοηθά να αποφεύγονται ασάφειες, ασυμβατότητες και λανθασμένες ερμηνείες των δεδομένων. Ενδεικτικό παράδειγμα διαλειτουργικότητας πληροφοριακών συστημάτων στον τομέα της δικαιοσύνης είναι η δυνατότητα προσπέλασης του πληροφοριακού συστήματος solon.gov.gr μέσω ταυτοποίησης από το πληροφοριακό σύστημα Γενικής Γραμματείας Πληροφοριακών Συστημάτων, για έκδοση πιστοποιητικών από τα αρμόδια Εφετεία, Πρωτοδικεία και Ειρηνοδικεία της χώρας.

Η διαλειτουργικότητα των πληροφοριακών συστημάτων αποτέλεσε την τελευταία εικοσαετία σταθερό αίτημα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής⁸ με στόχο να δίνεται η

⁶ Ν. 4727/2020: Ψηφιακή Διακυβέρνηση (Ενσωμάτωση στην Ελληνική Νομοθεσία της Οδηγίας (ΕΕ) 2016/2102 και της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/1024) - Ηλεκτρονικές Επικοινωνίες (Ενσωμάτωση στο Ελληνικό Δίκαιο της Οδηγίας (ΕΕ) 2018/1972) και άλλες διατάξεις, ΦΕΚ Α' 184/23.09.2020

⁷ Βλ. Αιτιολογική έκθεση του Ν. 4727/2020

⁸ Το 1999 η Επιτροπή δρομολόγησε πρωτοβουλία που αφορούσε αποκλειστικά τη διαλειτουργικότητα. Βλ. σκ. 1719/1999/ΕΚ:Απόφαση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Ιουλίου 1999, σχετικά με ένα σύνολο προσαρμοσμένων, συμπεριλαμβανομένου του προσδιορισμού σχεδίων κοινού ενδιαφέροντος, για τα διευρωπαϊκά δίκτυα ηλεκτρονικής ανταλλαγής δεδομένων μεταξύ διοικήσεων (IDA), ΟJ L203/3.8.1999, σελ. 1-8, , Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική

δυνατότητα στους διοικητικούς φορείς να ανταλλάσσουν ηλεκτρονικά, μεταξύ τους και με πολίτες και επιχειρήσεις, σημαντικές πληροφορίες με τρόπους που γίνονται κατανοητοί από όλα τα μέρη. Ειδικότερα στους τομείς της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων, τα κράτη μέλη της ΕΕ, απολαμβάνουν τα οφέλη από τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας, της διαλειτουργικότητας και των συνεργιών μεταξύ των ευρωπαϊκών βάσεων δεδομένων όπως το Σύστημα Πληροφοριών για τις Θεωρήσεις (VIS)⁹, το Σύστημα Πληροφοριών Σένγκεν (SIS)¹⁰ και του ευρωπαϊκού συστήματος δακτυλοσκόπησης (Eurodac)¹¹.

Οι φορείς που σχεδιάζουν και εφαρμόζουν συστήματα ψηφιακής διακυβέρνησης οφείλουν προεχόντως να μεριμνούν για την ασφάλεια και την πρόσβαση σε αυτά, για την ασφάλεια των πληροφοριών, των δεδομένων και των ηλεκτρονικών εγγράφων που παράγουν, καταχωρίζουν, τηρούν, διακινούν ή με οποιονδήποτε τρόπο διαχειρίζονται, καθώς και για την ασφάλεια των ΤΠΕ και των υπηρεσιών που παρέχουν κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων που έχουν ανατεθεί σε αυτούς. Στον τομέα της δικαιοσύνης, τα δεδομένα που υφίστανται επεξεργασία, χρήζουν αυξημένης προστασίας καθώς άπτονται πολλών πτυχών της προσωπικής ζωής του ατόμου, που αφορούν στην οικονομική του κατάσταση (π.χ. έκδοση διαταγής πληρωμής, αγωγή μικροδιαφορών, υπαγωγή στο Ν.3869/2010), στην περιουσιακή του κατάσταση (π.χ. αναγνωριστική αγωγή κυριότητας, εγγραφή προσημείωσης υποθήκης, αποποίηση κληρονομιάς), στην οικογενειακή του κατάσταση (π.χ. αγωγή διαζυγίου, αγωγή επικοινωνίας, αίτηση υιοθεσίας, αίτηση αναγνώρισης πατρότητας), στον σεξουαλικό του προσανατολισμό (π.χ. αίτηση διόρθωσης ταυτότητας φύλου), στην κατάσταση της υγείας του (π.χ. αίτηση για υπαγωγή σε δικαστική συμπαράσταση, αίτηση παρένθετης κύησης), στην ποινική του κατάσταση (π.χ. συγχώνευση ποινών, αίτηση αποφυλάκισης). Η διαχείριση των σύνθετων αυτών πληροφοριών που διαμοιράζονται σε μεγάλο πλήθος ανθρώπων, εγείρει αιτιολογημένα προβληματισμούς για την προστασία της ιδιωτικότητας όσον αφορά την εν γένει διακυβέρνηση και τη διαλειτουργικότητα των συστημάτων πληροφορικής που επεξεργάζονται τα δεδομένα αυτά.

Στο σύγχρονο ψηφιακό περιβάλλον βαρύνουσας σημασίας είναι η προστασία των ατομικών δικαιώματων όπως αυτά προκύπτουν από το Σύνταγμα και την εθνική, ενωσιακή και διεθνή νομοθεσία, ιδίως ως προς την προστασία των προσωπικών δεδομένων αλλά και η ενίσχυση της ασφάλειας δικαίου. Ο τομέας της δικαιοσύνης συγκαταλέγεται στους κατ' εξοχήν τομείς επεξεργασίας δεδομένων μεγάλης κλίμακας (big data)¹² και ως εκ τούτου είναι επιβεβλημένη η τήρηση της αρχής της

Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών «Προς τη διαλειτουργικότητα των ευρωπαϊκών δημόσιων υπηρεσιών», COM(2010) 744 τελικό, Βρυξέλλες, 16.12.2010, σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=COM:2010:0744:FIN>

⁹ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΚ) αριθ. 767/2008 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 9ης Ιουλίου 2008, για το Σύστημα Πληροφοριών για τις Θεωρήσεις (VIS) και την ανταλλαγή δεδομένων μεταξύ κρατών μελών για τις θεωρήσεις μικρής διάρκειας (κανονισμός VIS), Επίσημη Εφημερίδα ΕΕ, L218/13.8.2008, σελ. 60-81

¹⁰ Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1987/2006 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 20ης Δεκεμβρίου 2006, σχετικά με τη δημιουργία, τη λειτουργία και τη χρήση του Συστήματος Πληροφοριών Σένγκεν δεύτερης γενιάς (SIS II), Επίσημη Εφημερίδα ΕΕ, L381/28.12.2006, σελ.4-23

¹¹ Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 603/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, σχετικά με τη θέσπιση του «Eurodac» για την αντιπαραβολή δακτυλικών αποτυπωμάτων για την αποτελεσματική εφαρμογή του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 604/2013 για τη θέσπιση των κριτηρίων και μηχανισμών για τον προσδιορισμό του κράτους μέλους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση αίτησης διεθνούς προστασίας που υποβάλλεται σε κράτος μέλος από υπήκοο τρίτης χώρας ή από απάτριδα και σχετικά με αιτήσεις της αντιπαραβολής με τα δεδομένα Eurodac που υποβάλλουν οι αρχές επιβολής του νόμου των κρατών μελών και η Ευρωπόλ για σκοπούς επιβολής του νόμου και για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1077/2011 σχετικά με την ίδρυση Ευρωπαϊκού Οργανισμού για τη Λειτουργική Διαχείριση Συστημάτων ΤΠ Μεγάλης Κλίμακας στον Χώρο Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης, Επίσημη Εφημερίδα ΕΕ, L180/29.06.2013, σελ.1-30

¹² Σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 91 του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Απριλίου 2016 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της οδηγίας 95/46/ΕΚ (Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων) (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον

νομιμότητας και ιδίως η τήρηση των διατάξεων για την προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, η τήρηση της αρχής της διαφάνειας, η τήρηση της αρχής της ισότητας και ιδίως της προσβασιμότητας, η αρχή της χρηστής διοίκησης και ιδίως της αποδοτικότητας και της αρχής «μόνον άπαξ» μέσω της διαλειτουργικότητας, της ακρίβειας και της πληρότητας των ψηφιακών υπηρεσιών, των διαδικασιών και των δεδομένων καθώς και η τήρηση των αρχών της ακεραιότητας, της ασφάλειας και της εμπιστευτικότητας, όπως αυτές προβλέπονται στο άρθρο 3 του Ν.4727/2020.

1.1 Η μετάβαση της πολιτικής δικαιοσύνης στην ψηφιακή εποχή

Για την υποστήριξη της επιχειρησιακής λειτουργίας των πολιτικών και των ποινικών δικαστηρίων της χώρας υλοποιήθηκε το κεντρικό πληροφοριακό σύστημα που φιλοξενείται στον ιστότοπο solon.gov.gr, αποτελούμενο από επιμέρους εφαρμογές (υπό-συστήματα), με κύριο στόχο την επιτάχυνση της απονομής της δικαιοσύνης και την ποιοτική αναβάθμιση της ποιότητας των υπηρεσιών της δικαιοσύνης προς πολίτες, επαγγελματίες και φορείς του δημόσιου τομέα. Στο πλαίσιο του έργου αναπτύχθηκαν υπηρεσίες διαδικτύου (web services) για την ανταλλαγή πληροφοριών με πληροφοριακά συστήματα τρίτων φορέων, όπως για παράδειγμα με τη Γενική Γραμματεία Πληροφοριακών Συστημάτων και την Ολομέλεια των Δικηγορικών Συλλόγων και του Υπουργείου Δικαιοσύνης (Ολοκληρωμένο Σύστημα Πρακτικών Δικαστηρίων) και έγινε εφικτή η ηλεκτρονική κατάθεση δικογράφων, η ηλεκτρονική παρακολούθηση πορείας υποθέσεων, η ηλεκτρονική αναζήτηση πινακίων/εκθεμάτων, η ηλεκτρονική κατάθεση αιτήσεων για έκδοση πιστοποιητικών καθώς και η ενημέρωση - πληροφόρηση του κάθε ενδιαφερομένου.

Παρακάτω, θα εξεταστούν οι περιπτώσεις της ηλεκτρονικής κατάθεσης δικογράφων, της επίδοσης με ηλεκτρονικά μέσα, της ηλεκτρονικής κατάθεσης των προτάσεων και των σχετικών εγγράφων, το ηλεκτρονικό πινάκιο και το ηλεκτρονικό βιβλίο διατάξεων καθώς και της τηλεδιάσκεψης στην πολιτική δίκη, εφαρμογές που συνέβαλαν τα μέγιστα κατά τη διάρκεια της πανδημικής κρίσης στην ομαλή ροή των διαδικασιών της δικαιοσύνης.

1.1.1 Η ηλεκτρονική κατάθεση δικογράφων

Με τη δυνατότητα της ηλεκτρονικής κατάθεσης δικογράφων που εισήχθη με το ΠΔ 25/2012¹³, άνοιξε για τα ελληνικά δικαστικά δεδομένα μια νέα, ψηφιακή εποχή, με στόχο την αποφόρτιση των υπηρεσιών των δικαστηρίων, την απλοποίηση και ενοποίηση των διαδικασιών κατάθεσης δικογράφων και πληρωμής των προβλεπόμενων πόρων καθώς και τη διευκόλυνση των δικηγόρων κατά την παροχή των υπηρεσιών τους στους εντολείς τους. Το σύστημα της ηλεκτρονικής κατάθεσης έχει σχεδιαστεί να ακολουθηθεί σε όλα τα πολιτικά δικαστήρια και τους δικηγορικούς συλλόγους της χώρας. Για την ηλεκτρονική κατάθεση δικογράφου απαιτείται η χρήση προηγμένης ηλεκτρονικής υπογραφής¹⁴, ώστε να εξασφαλίζεται

για τον ΕΟΧ), ΕΕ L 119 της 4.5.2016, πράξεις επεξεργασίας μεγάλης κλίμακας είναι αυτές που στοχεύουν στην επεξεργασία σημαντικής ποσότητας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σε περιφερειακό, εθνικό ή υπερεθνικό επίπεδο, οι οποίες θα μπορούσαν να επηρεάσουν μεγάλο αριθμό υποκειμένων των δεδομένων και οι οποίες είναι πιθανόν να έχουν ως αποτέλεσμα υψηλό κίνδυνο για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των υποκειμένων των δεδομένων, ιδίως όταν οι πράξεις αυτές δυσχεραίνουν την άσκηση των δικαιωμάτων των υποκειμένων των δεδομένων.

¹³ ΠΔ 25/2012 Ηλεκτρονική κατάθεση δικογράφων, χορήγηση πιστοποιητικών και λοιπών εγγράφων από τα Δικαστήρια της χώρας, ΦΕΚ Α' 53/12.03.2012

¹⁴ Σύμφωνα με το άρθρο 2.49 του Ν.4727/2020, προηγμένη είναι η ηλεκτρονική υπογραφή που πληροί τις ακόλουθες απαιτήσεις: α) συνδέεται κατά τρόπο μοναδικό με τον υπογράφοντα, β) είναι ικανή να ταυτοποιεί τον υπογράφοντα, γ) δημιουργείται με δεδομένα δημιουργίας ηλεκτρονικής υπογραφής τα οποία ο υπογράφων μπορεί, με υψηλό βαθμό εμπιστοσύνης, να χρησιμοποιεί υπό τον αποκλειστικό του έλεγχο, και δ) συνδέεται με τα δεδομένα

η αυθεντικοποίηση του δικηγόρου-πιστοποιημένου χρήστη του πληροφοριακού συστήματος. Η διαφάνεια της διαδικασίας κατάθεσης, ο έλεγχος της ορθότητας της διαδικασίας αυτής, η αξιοπιστία κάθε επί μέρους ενέργειας, η εξατομικευμένη ενημέρωση όλων των εμπλεκόμενων φυσικών προσώπων και φορέων, η συνέχεια της παρεχόμενης υπηρεσίας μέσω της δυνατότητας παρακολούθησης της πορείας της υπόθεσης μέχρι τη δημοσίευση της απόφασης και την άσκηση ενδίκων μέσων, συγκαταλέγονται στα οφέλη που παρέχει η μετάβαση αυτή στην ψηφιακή εποχή.

Στη διαδικασία ηλεκτρονικής κατάθεσης δικογράφου μετέχει υποχρεωτικά ο αρμόδιος Δικηγορικός Σύλλογος, ο οποίος ταυτοποιεί τον δικηγόρο και ελέγχει εάν έχει, σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις, το δικαίωμα να καταθέσει το συγκεκριμένο δικόγραφο, υποστηρίζει τεχνικά τις συναλλαγές για την έκδοση του γραμματίου εισφορών και ενσήμων, διασυνδέεται με περιβάλλον ηλεκτρονικής τραπεζικής μέσω του οποίου διενεργείται η ηλεκτρονική είσπραξη των αντίστοιχων ποσών και προβαίνει στον ακριβή επιμερισμό και την απόδοσή τους στους δικαιούχους φορείς. Τα απαιτούμενα νομιμοποιητικά στοιχεία διαβιβάζονται στο αρμόδιο Δικαστήριο ώστε να επιτραπεί στο δικηγόρο, να ολοκληρώσει την ηλεκτρονική κατάθεση δικογράφου. Με τη σειρά του το αρμόδιο Δικαστήριο υποδέχεται από το ενιαίο σύστημα των Δικηγορικών Συλλόγων όλες τις απαιτούμενες πληροφορίες που διασφαλίζουν την εγκυρότητα της επιχειρούμενης κατάθεσης, παραλαμβάνει το συνημμένο δικόγραφο, ελέγχει την προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή, επιτρέπει την επιλογή δικασίμου και αριθμού πινακίου, αποστέλλει τα αντίγραφα που ζητήθηκαν μαζί με την έκθεση κατάθεσης, η οποία φέρει ημερομηνία, ώρα κατάθεσης και προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή και ενημερώνει το ενιαίο σύστημα των Δικηγορικών Συλλόγων για την κατάθεση του δικογράφου. Με το ίδιο νομοθέτημα, προβλέφθηκε η δυνατότητα χορήγησης σε ψηφιακή μορφή κάθε είδους πιστοποιητικών από τα αρμόδια Δικαστήρια κατόπιν αιτήσεως δικηγόρων (και ήδη και πολιτών), μέσω διαπιστευτηρίων που τους ταυτοποιούν. Με την καταβολή των προβλεπόμενων πόρων για τη σήμανση της αίτησης και του αιτηθέντος εγγράφου, το δικαστήριο αποστέλλει στον αιτούντα το αιτηθέν έγγραφο σε ψηφιακή μορφή με προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή.

Ειδικότερα, δυνάμει του άρθρου 119 ΚποΛΔ όπως αυτό ισχύει μετά την ψήφιση του Ν.4842/2021¹⁵, τα δικόγραφα κάθε φύσεως, είναι δυνατόν να υποβάλλονται και με ηλεκτρονικά μέσα, εφόσον φέρουν ισοδύναμη της ιδιόχειρης ηλεκτρονική υπογραφή ή σφραγίδα. Κατά τον ίδιο τρόπο είναι δυνατό να υποβάλλονται και τα επικαλούμενα με τις προτάσεις αποδεικτικά μέσα. Το δικόγραφο που έχει υποβληθεί με ηλεκτρονικά μέσα θεωρείται ότι κατατέθηκε, εφόσον επιστραφεί στον αποστολέα του εγγράφου από το δικαστήριο ηλεκτρονική απόδειξη, που θα φέρει ισοδύναμη της ιδιόχειρης ηλεκτρονική υπογραφή ή σφραγίδα και θα περιέχει και την έκθεση κατάθεσης. Δεν απαιτείται η παραπάνω υπογραφή ή σφραγίδα, αν υφίσταται ηλεκτρονικό σύστημα επικοινωνιών στα δικαστήρια, στο οποίο έχουν πρόσβαση προεγγεγραμμένοι χρήστες με πιστοποίηση ταυτότητας, το οποίο επιτρέπει την επαλήθευση της ταυτότητας αυτών, την υποβολή του δικογράφου ηλεκτρονικά και την αυτοματοποιημένη αποστολή σε αυτούς αντιγράφου του κατατεθειμένου δικογράφου. Ενδιαφέρουσα είναι η προσθήκη στο άρθρο 468 ΚποΛΔ, όπως αυτό τροποποιήθηκε με το άρθρο 24 του Ν.4842/2021 της δυνατότητας άσκησης αγωγής κατά τη διαδικασία των μικροδιαφορών και με χρήση τυποποιημένων εγγράφων ή Τεχνολογίας Πληροφορίας και Επικοινωνίας (ΤΠΕ). Με κοινή απόφαση των Υπουργών Δικαιοσύνης και Ψηφιακής Διακυβέρνησης

που έχουν υπογραφεί σε σχέση με αυτή, κατά τρόπο ώστε να μπορεί να ανιχνευθεί οποιαδήποτε επακόλουθη τροποποίηση των εν λόγω δεδομένων.

¹⁵ Ν. 4842/2021 Ταχεία πολιτική δίκη, προσαρμογή των διατάξεων της πολιτικής δικονομίας για την ψηφιοποίηση της πολιτικής δικαιοσύνης, άλλες τροποποιήσεις στον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας και λοιπές επείγουσες διατάξεις, ΦΕΚ Α' 190/13.10.2021

καθορίζονται οι λεπτομέρειες για την εφαρμογή της παρούσας με χρήση Τεχνολογίας Πληροφορίας και Επικοινωνίας. Με απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης καθορίζεται το περιεχόμενο των τυποποιημένων εγγράφων.

1.1.2 Επίδοση με ηλεκτρονικά μέσα

Σύμφωνα με το άρθρο 122^A ΚπολΔ¹⁶, όπως αυτό τροποποιήθηκε με το άρθρο 6 του Ν.4842/2021, επίδοση εγγράφου είναι δυνατόν να διενεργείται και με ηλεκτρονικά μέσα από πιστοποιημένο για τον σκοπό αυτόν δικαστικό επιμελητή, διορισμένο στο δικαστήριο, στην περιφέρεια του οποίου έχει την κατοικία ή τη διαμονή του ή την έδρα του, κατά τον χρόνο διενέργειας της επίδοσης, το φυσικό ή νομικό πρόσωπο προς το οποίο αυτή απευθύνεται. Τα δικόγραφα είναι δυνατόν να επιδίδονται, και με ηλεκτρονικά μέσα, εφόσον φέρουν εγκεκριμένη ηλεκτρονική υπογραφή. Η επίδοση με ηλεκτρονικά μέσα θεωρείται συντελεσμένη μόνο εφόσον επιστραφεί στον διενεργούντα την επίδοση δικαστικό επιμελητή, ηλεκτρονική απόδειξη παραλαβής του εγγράφου, η οποία φέρει εγκεκριμένη ηλεκτρονική υπογραφή, του προσώπου προς το οποίο γίνεται η επίδοση. Επί ποινή ακυρότητας, η ηλεκτρονική απόδειξη περιέχεται στην έκθεση επίδοσης την οποία συντάσσει ο δικαστικός επιμελητής σύμφωνα με το άρθρο 139 ΚΠολΔ.

Η επίδοση θεωρείται ανυπόστατη αν η ηλεκτρονική απόδειξη δεν περιέλθει στον διενεργούντα την επίδοση μέσα σε είκοσι τέσσερις (24) ώρες από την αποστολή. Συνέπεια του ανυπόστατου της ηλεκτρονικής επίδοσης είναι η αυτοδίκαιη διενέργειά της με φυσικό τρόπο επίδοσης, όπως ορίζουν τα άρθρα 122 επ. ΚΠολΔ. Με την επιφύλαξη της παρ. 4, φυσικό πρόσωπο ή, στην περίπτωση νομικού προσώπου, ο νόμιμος εκπρόσωπός αυτού, που επιθυμεί να αποστέλλει ή να λαμβάνει έγγραφα με ηλεκτρονικά μέσα υποχρεούται να δηλώσει μία μοναδική ηλεκτρονική διεύθυνση στο Εθνικό Μητρώο Επικοινωνίας (Ε.Μ.Επ.) του άρθρου 17 του Ν. 4704/2020. Αν πρόκειται για κάτοικο εξωτερικού ή νομικό πρόσωπο με έδρα στην αλλοδαπή, η δήλωση υποβάλλεται στο ανωτέρω Μητρώο. Η επίδοση με ηλεκτρονικά μέσα, όπως ορίζεται στις παρ. 1 έως 3, με παραλήπτη το Δημόσιο, πιστωτικό ίδρυμα, ίδρυμα πληρωμών, κατάσταση ηλεκτρονικού χρήματος ή ασφαλιστική εταιρεία διενεργείται στην εκάστοτε αρμόδια αποκεντρωμένη υπηρεσία ή κεντρικό υποκατάστημα της περιφέρειας, όπου κατά τον χρόνο επίδοσης, έχει την έδρα του, ο διενεργών την επίδοση δικαστικός επιμελητής. Σε περίπτωση μη ύπαρξης αρμόδιας αποκεντρωμένης υπηρεσίας ή κεντρικού υποκαταστήματος της περιφέρειας, η επίδοση διενεργείται στην κεντρική έδρα των φορέων του πρώτου εδάφιου. Για τον σκοπό αυτόν, οι νόμιμοι εκπρόσωποι των νομικών προσώπων υποχρεούνται να δηλώνουν την ηλεκτρονική τους διεύθυνση στο Ε.Μ.Επ., όπως επίσης και το όνομα του αντιπροσώπου, εκπροσώπου ή υπαλλήλου που είναι εξουσιοδοτημένος να παραλαμβάνει ηλεκτρονικά το έγγραφο που επιδίδεται. Σημειώνεται ότι στις περιπτώσεις ηλεκτρονικής επίδοσης οι δικονομικές προθεσμίες παρατείνονται κατά μία (1) ημέρα.

1.1.3 Η ηλεκτρονική κατάθεση των προτάσεων και των σχετικών εγγράφων

¹⁶ Πρόκειται για νεοεισαχθέν άρθρο στον ΚπολΔ με το Ν. 4689/2020 Ενσωμάτωση στην ελληνική νομοθεσία των Οδηγιών (ΕΕ) 2016/800, 2017/1371, 2017/541, 2016/1919, 2014/57/ΕΕ, κύρωση του Μνημονίου Διοικητικής Συνεργασίας μεταξύ του Υπουργείου Δικαιοσύνης της Ελληνικής Δημοκρατίας και του Υπουργείου Δικαιοσύνης και Δημόσιας Τάξεως της Κυπριακής Δημοκρατίας, τροποποιήσεις του ν. 3663/2008 (Α 99) προς εφαρμογή του Κανονισμού (ΕΕ) 2018/1727 και άλλες διατάξεις, ΦΕΚ Α' 103/27.5.2020

Με το ΠΔ 150/2013¹⁷, θεσμοθετήθηκε η ηλεκτρονική κατάθεση των προτάσεων και των σχετικών εγγράφων (αποδεικτικών μέσων και διαδικαστικών εγγράφων), με στόχο την επιτάχυνση και τη διευκόλυνση της διαδικασίας ενώπιον των πολιτικών δικαστηρίων, την αποσυμφόρηση των υπηρεσιών τους, την απλοποίηση και ενοποίηση των διαδικασιών κατάθεσης προτάσεων και σχετικών εγγράφων αλλά και πληρωμής των προβλεπόμενων πόρων, καθώς και τη διευκόλυνση των δικηγόρων κατά την παροχή των υπηρεσιών τους στους εντολείς τους. Ο δικηγόρος για την εκκίνηση της διαδικασίας της ηλεκτρονικής κατάθεσης των προτάσεων και των σχετικών εγγράφων εισάγει στο Ενιαίο Πληροφοριακό Σύστημα Δικηγορικών Συλλόγων τα απαραίτητα στοιχεία που προβλέπονται στο άρθρο 2 παράγραφοι 1 και 2 και τα οποία συσχετίζουν το εισαγωγικό δικόγραφο με τις (προς κατάθεση) προτάσεις και τα λοιπά σχετικά διαδικαστικά έγγραφα, το είδος του αποδεικτικού μέσου (σημειώματα, υπομνήματα, αποδεικτικά έγγραφα, συμπληρωματικές προτάσεις, προσθήκη-αντίκρουση κλπ.) και τους διαδίκους που εκπροσωπεί.

Στη συνέχεια, το Ενιαίο Πληροφοριακό σύστημα υποβάλλει τα στοιχεία της αίτησης του δικηγόρου στο αρμόδιο δικαστήριο, για την προέγκριση της δυνατότητας ηλεκτρονικής κατάθεσης και στη συνέχεια το αρμόδιο δικαστήριο ελέγχει την ορθότητα και κανονικότητα των στοιχείων, ενημερώνει τον καταθέτη για το εμπρόθεσμο ή εκπρόθεσμο του αιτήματος και επιτρέπει ή όχι την κατάθεση. Στην περίπτωση της έγκρισης για την συνέχιση της κατάθεσης, το δικαστήριο αποστέλλει στο δικηγόρο την έγκριση της κατάθεσης και τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν το εισαγωγικό δικόγραφο (αντικείμενο διαφοράς, αριθμός/έτος κατάθεσης, ημερομηνία κατάθεσης, ημερομηνία δικασίμου, διάδικοι). Τα στοιχεία που αποστέλλει το δικαστήριο συμπληρώνουν αυτόματα τα αντίστοιχα πεδία της φόρμας του πληροφοριακού συστήματος των Δικηγορικών Συλλόγων και ο δικηγόρος καταχωρίζει τα στοιχεία του εντολέα του καθώς και τον αριθμό των αντιγράφων που επιθυμεί να του χορηγηθούν, τα ποσά, για την έκδοση του γραμματίου προκαταβολής του αρμοδίου Δικηγορικού Συλλόγου και των προβλεπόμενων ενσήμων και παραβόλων υπέρ του Ενιαίου Ταμείου Ανεξάρτητα Απασχολούμενων, του Ταμείου Χρηματοδοτήσεως Δικαστικών Κτιρίων (ΤΑ. Χ.ΔΙ.Κ) και του Δημοσίου. Ο δικηγόρος πραγματοποιεί την ηλεκτρονική πληρωμή των προβλεπόμενων τελών, ενσήμων, παραβόλων και εν γένει δαπανημάτων, με δέσμευση του ποσού πληρωμής από τον τραπεζικό του λογαριασμό. Μετά τη δέσμευση των αντίστοιχων ποσών από τον τραπεζικό λογαριασμό του δικηγόρου, η διαδικασία κατευθύνεται προς την εφαρμογή του δηλωθέντος κατά την κατάθεση ως αρμοδίου δικαστηρίου. Η διαδικασία ολοκληρώνεται με την αποστολή απάντησης (ηλεκτρονική απόδειξη) από το πληροφοριακό σύστημα του δικαστηρίου στην ηλεκτρονική διεύθυνση που ο καταθέτων έχει δηλώσει ή στην ηλεκτρονική θυρίδα του, η οποία (απάντηση) περιλαμβάνει την έκθεση κατάθεσης, που φέρει προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή, καθώς και τα αντίγραφα που τυχόν έχουν ζητηθεί. Η έκθεση κατάθεσης μνημονεύει, εκτός των στοιχείων που αναφέρονται στις οικείες διατάξεις, την ημερομηνία και την ώρα κατάθεσης.

Ως χρόνος κατάθεσης νοείται η ημέρα και ώρα αποστολής της απάντησης με το αντίγραφο της έκθεσης κατάθεσης. Το ηλεκτρονικό έγγραφο με τη σχετική έκθεση κατάθεσης αναρτάται ταυτόχρονα στη σελίδα κατάθεσης της ιστοσελίδας του δικαστηρίου και σε σημείο στο οποίο διαθέτει ασφαλή πρόσβαση μόνον ο καταθέσας δικηγόρος. Οι εκτυπώσεις του δικογράφου και της έκθεσης κατάθεσης, που αποστέλλονται από το δικαστήριο στον δικηγόρο και φέρουν προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή, λογίζονται ως επίσημα αντίγραφα. Τα δικαστήρια τηρούν

¹⁷ ΠΔ 150/2013 Ηλεκτρονική κατάθεση προτάσεων και σχετικών εγγράφων (αποδεικτικών μέσων και διαδικαστικών εγγράφων) ενώπιον των πολιτικών δικαστηρίων, ΦΕΚ Α' 234/1.11.2013

ηλεκτρονικό αρχείο των προτάσεων και των σχετικών εγγράφων (αποδεικτικών μέσων και διαδικαστικών εγγράφων) που κατατίθενται, των εκθέσεων κατάθεσης και κάθε άλλου συναφούς ηλεκτρονικού εγγράφου που σχετίζεται με την υπόθεση.

1.1.4 Το ηλεκτρονικό πινάκιο και το ηλεκτρονικό βιβλίο διατάξεων

Με τις διατάξεις του ΠΔ 19/2017¹⁸, ορίστηκε η διαδικασία εγγραφής της υπόθεσης στο ηλεκτρονικό πινάκιο, της καταχώρισης της διάταξης στο ηλεκτρονικό βιβλίο διατάξεων και της ηλεκτρονικής ενημέρωσης των διαδίκων, σύμφωνα με τις παραγράφους 4 και 6 του άρθρου 237 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας. Στοιχεία που περιλαμβάνονται υποχρεωτικά στο ηλεκτρονικό πινάκιο είναι η ημερομηνία, ο αύξων αριθμός πινακίου, το δικαστήριο, το κτίριο, η αίθουσα, ο γενικός ή/και ειδικός αριθμός κατάθεσης, το όνομα και το επώνυμο διαδίκων και το όνομα και το επώνυμο πληρεξουσίων δικηγόρων. Η καταχώριση των στοιχείων των πληρεξουσίων δικηγόρων των διαδίκων γίνεται, όπου αυτό είναι εφικτό, με την αξιοποίηση βάσεων δεδομένων των Δικηγορικών Συλλόγων ή της Ολομέλειας των Δικηγορικών Συλλόγων Ελλάδος. Με το ίδιο νομοθέτημα, θεσπίζεται το ηλεκτρονικό βιβλίο διατάξεων το οποίο διαθέτει τα πληροφοριακά στοιχεία του πινακίου και επιπλέον πεδίο καταχώρισης της διάταξης στο οποίο εμφανίζεται ο χρόνος έκδοσής της και ο αύξων αριθμός αυτής. Το πεδίο αυτό συνέχεται με την εφαρμογή του ηλεκτρονικού πινακίου και εμφανίζεται ως διακριτή στήλη. Τα ως άνω ηλεκτρονικά αρχεία, τηρούνται στα δικαστήρια της χώρας, με την κατάλληλη τεχνική υποδομή¹⁹. Η αναζήτηση των πληροφοριών από το ηλεκτρονικό αρχείο πραγματοποιείται με τη χρήση αλφαβητικού ευρετηρίου των διαδίκων και αριθμητικού ευρετηρίου των αριθμών κατάθεσης. Τα τηρούμενα ηλεκτρονικά αρχεία πρέπει να πληρούν τους όρους και τις προϋποθέσεις ασφαλείας και να εγγυώνται ιδίως την ακεραιότητα, αυθεντικότητα, εμπιστευτικότητα και την ποιότητα των εγγράφων καθώς και των δεδομένων και πληροφοριών που περιέχονται σε αυτά.

Δυνάμει του άρθρου 226 παρ.3 του ΚΠολΔ ΚπολΔ όπως αυτό ισχύει μετά την ψήφιση του Ν.4842/2021, διευκρινίζεται ότι στα δικαστήρια που έχουν ενταχθεί στο ολοκληρωμένο σύστημα διαχείρισης δικαστικών υποθέσεων το πινάκιο τηρείται και ηλεκτρονικά.

1.1.5 Η τηλεδιάσκεψη στην πολιτική δίκη

Με το ΠΔ 142/2013²⁰ εισήχθη στην ελληνική έννομη τάξη η πρακτική της τηλεδιάσκεψης η οποία καθιστά εφικτή σύμφωνα με το άρθρο 2 την τηλεοπτική συνεδρίαση, την τηλεσυζήτηση και την τηλεκατάθεση (τηλεξέταση). Πρόκειται για διαδικασίες που χρησιμοποιούν τις ΤΠΕ οι οποίες επιτρέπουν μέσω τηλεπικοινωνιακής ζεύξης σε πραγματικό χρόνο μετάδοση εικόνας και ήχου ή άλλη διευθέτηση, με πρόσωπα, τα οποία μολοντί δεν παρευρίσκονται στην αίθουσα του Δικαστηρίου, μπορούν να βλέπουν, να ακούν και να επικοινωνούν ταυτόχρονα με τα πρόσωπα που βρίσκονται στην αίθουσα του Δικαστηρίου και αντίστροφα τα πρόσωπα που βρίσκονται στην αίθουσα του Δικαστηρίου να βλέπουν, να ακούν και να επικοινωνούν ταυτόχρονα με τα πρόσωπα που δεν παρευρίσκονται στην αίθουσα του Δικαστηρίου. Πρόσωπα που δεν παρευρίσκονται στην αίθουσα του Δικαστηρίου

¹⁸ ΠΔ 19/2017 Εγγραφή της υπόθεσης στο ηλεκτρονικό πινάκιο, καταχώριση της διάταξης στο ηλεκτρονικό βιβλίο διατάξεων και ηλεκτρονική ενημέρωση των διαδίκων, κατά το άρθρο 237 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, ΦΕΚ Α'33/17.3.2017

¹⁹ Βλ. σχετικά Ν. 3659/2008 Βελτίωση και επιτάχυνση των διαδικασιών της δίκης στα τακτικά διοικητικά δικαστήρια και άλλες διατάξεις, ΦΕΚ Α' 77/07.05.2008 και ειδικότερα το άρθρο 42.4

²⁰ ΠΔ 142/2013 Εφαρμογή της τηλεοπτικής συνεδρίασης σύμφωνα με τις διατάξεις του ΚπολΔ, ΦΕΚ Α' 227/22.10.2013

θεωρούνται οι διάδικοι, οι πληρεξούσιοι δικηγόροι, οι μάρτυρες, οι πραγματογνώμονες και οι διερμηνείς ή άλλα πρόσωπα που ορίστηκαν από το δικαστήριο να βοηθούν τους μάρτυρες ή τη διαδικασία.

Η αίθουσα συνεδρίασης του δικαστηρίου είναι η κατάλληλα διαμορφωμένη και με τον αναγκαίο ηλεκτρονικό και υποστηρικτικό εξοπλισμό για τη διεξαγωγή τηλεοπτικής συνεδρίασης αίθουσα ακροατηρίου ή αίθουσα γραφείου του Δικαστηρίου, στο οποίο εκδικάζεται η υπόθεση και διεξάγεται η διαδικαστική πράξη και η οποία έχει πιστοποιηθεί με απόφαση του Προϊσταμένου του οικείου Δικαστηρίου που κοινοποιείται στον Υπουργό Δικαιοσύνης. Απομακρυσμένος τόπος είναι αίθουσα κατάλληλα διαμορφωμένη και με τον αναγκαίο ηλεκτρονικό και υποστηρικτικό εξοπλισμό για διεξαγωγή τηλεοπτικής συνεδρίασης, όπου μπορούν να παρίστανται οι διάδικοι, οι πληρεξούσιοι δικηγόροι και να εξετάζονται οι μάρτυρες, οι πραγματογνώμονες και οι διερμηνείς ή άλλα πρόσωπα που ορίστηκαν να βοηθούν τους μάρτυρες ή τη διαδικασία. Τέτοια κατάλληλη αίθουσα μπορεί να είναι μία αίθουσα ακροατηρίου ή αίθουσα γραφείου δικαστηρίου, η οποία έχει πιστοποιηθεί με απόφαση του Προϊσταμένου του Δικαστηρίου που κοινοποιείται στον Υπουργό Δικαιοσύνης. Επίσης μπορεί να είναι και αίθουσα ελληνικής προξενικής αρχής στο εξωτερικό.

Η συζήτηση στην εξ αποστάσεως συνεδρίαση διεξάγεται κατά τις διατάξεις του ΚΠολΔ, ανάλογα με το είδος της διαδικαστικής πράξης. Για την ταυτοποίηση του προσώπου στην απομακρυσμένη αίθουσα ο δικαστής επικουρείται από τον γραμματέα ή το εξουσιοδοτημένο από τον πρόξενο άτομο του απομακρυσμένου τόπου. Για την περάτωση της τηλεοπτικής συνεδρίασης αποφασίζει σχετικά ο δικαστής που διευθύνει τη συζήτηση. Η τηλεκατάθεση - τηλεεξέταση μαρτύρων, πραγματογνωμόνων και διαδίκων, θεωρείται ότι διεξάγεται ενώπιον του δικαστηρίου και έχει την ίδια αποδεικτική ισχύ με την εξέταση στο ακροατήριο. Μετά την ολοκλήρωση της τηλεοπτικής συνεδρίασης υπογράφονται τα σχετικά πρακτικά, τα οποία αναφέρουν την ημερομηνία και τον τόπο της εξέτασης, την ταυτότητα των παρασταθέντων ή εξετασθέντων προσώπων, την ταυτότητα και την ιδιότητα αυτών που παρευρέθησαν, την όρκιση, καθώς και τις τεχνικές συνθήκες υπό τις οποίες πραγματοποιήθηκε η εξέταση.

1.2 Ειδικότερα ζητήματα ψηφιακής δικαιοσύνης

Η ψηφιακή διακίνηση της πληροφορίας όπως αυτή ενσωματώνεται στα έγγραφα που διακινούνται στα πληροφοριακά συστήματα, έχει εντάξει στην έννομη τάξη μια νέα μορφή εγγράφου, αυτήν του ηλεκτρονικού εγγράφου που συνιστά αντικείμενο ειδικότερων ρυθμίσεων. Δεδομένης της καταγιστικής ροής της πληροφορίας αλλά και της πολυπλοκότητας των υποδομών στις οποίες η ψηφιοποιημένη πληροφορία υφίσταται επεξεργασία, η θέσπιση και τήρηση αυστηρών κανόνων για τη διασφάλιση της εμπιστευτικότητας των ηλεκτρονικών εγγράφων είναι επιβεβλημένη.

1.2.1 Τα ηλεκτρονικά έγγραφα

Με την είσοδο των νέων τεχνολογιών στο χώρο της δικαιοσύνης, είναι επακόλουθο ότι εισάγονται νέες νομικές έννοιες που προορίζονται να ρυθμίσουν τη νέα ψηφιακή πραγματικότητα. Στο πλαίσιο αυτό, προσδιορίζεται καταρχάς στις διατάξεις του Ν.4727/2020, η έννοια του ηλεκτρονικού εγγράφου, δημόσιου και ιδιωτικού και ακολούθως το πεδίο εφαρμογής των σχετικών διατάξεων. Σύμφωνα με το άρθρο 13 του Ν.4727/2020, όλες οι διαδικασίες για τη διαχείριση δημόσιων εγγράφων από τους φορείς του δημόσιου τομέα, όπως η σύνταξη, η προώθηση για υπογραφή, η

θέση υπογραφής, η έκδοση, η χρέωση προς ενέργεια εισερχομένων εγγράφων, η εσωτερική και η εξωτερική διακίνηση, η πρωτοκόλληση, καθώς και η αρχειοθέτηση τους πραγματοποιούνται αποκλειστικά μέσω ΤΠΕ. Τα ηλεκτρονικά δημόσια έγγραφα παράγονται είτε πλήρως αυτοματοποιημένα μέσω ειδικού πληροφοριακού συστήματος που συνθέτει κατάλληλα στοιχεία δεδομένων, είτε μέσω ηλεκτρονικής εφαρμογής γραφείου, είτε μέσω ψηφιοποίησης έντυπου εγγράφου. Τα ηλεκτρονικά δημόσια έγγραφα εκδίδονται ως πρωτότυπα ηλεκτρονικά έγγραφα, ως ηλεκτρονικά ακριβή και ως ψηφιοποιημένα ηλεκτρονικά αντίγραφα. Τα πρωτότυπα ηλεκτρονικά δημόσια έγγραφα φέρουν εγκεκριμένη ηλεκτρονική χρονοσφραγίδα και είτε την εγκεκριμένη ηλεκτρονική σφραγίδα του φορέα είτε την εγκεκριμένη ηλεκτρονική υπογραφή του αρμόδιου οργάνου. Τα ηλεκτρονικά ακριβή αντίγραφα φέρουν υποχρεωτικά εγκεκριμένη ηλεκτρονική χρονοσφραγίδα, είτε την εγκεκριμένη ηλεκτρονική σφραγίδα του φορέα είτε την εγκεκριμένη ηλεκτρονική υπογραφή του αρμόδιου για την έκδοση του αντιγράφου οργάνου, την ένδειξη «ακριβές αντίγραφο» και τα στοιχεία του οργάνου που υπέγραψε το έγγραφο ως τελικώς υπογράφων. Τα ψηφιοποιημένα ηλεκτρονικά αντίγραφα εκδίδονται από τους φορείς του δημόσιου τομέα μέσω ψηφιοποίησης ή αναπαραγωγής με χρήση ΤΠΕ έντυπων δημόσιων ή ιδιωτικών εγγράφων που κατέχουν στο πλαίσιο της άσκησης των αρμοδιοτήτων τους. Τα ψηφιοποιημένα ηλεκτρονικά αντίγραφα φέρουν εγκεκριμένη ηλεκτρονική χρονοσφραγίδα, είτε την εγκεκριμένη ηλεκτρονική σφραγίδα του φορέα είτε την εγκεκριμένη ηλεκτρονική υπογραφή του οργάνου που κάνει την ψηφιοποίηση ή αναπαραγωγή με χρήση ΤΠΕ σύμφωνα με το προηγούμενο εδάφιο και βεβαίωση ταύτισής τους με το έντυπο έγγραφο. Σε περίπτωση καταστροφής έντυπων εγγράφων μετά από την έκδοση των αντίστοιχων ψηφιοποιημένων ηλεκτρονικών αντιγράφων, στο πρωτόκολλο καταστροφής μνημονεύονται τα ειδικότερα στοιχεία που αναφέρονται στην παραγωγή και αρχειοθέτηση του ψηφιοποιημένου ηλεκτρονικού αντιγράφου.

Σύμφωνα με το άρθρο 15 του Ν.4727/2020, τα ηλεκτρονικά ιδιωτικά έγγραφα που εκδίδονται από φυσικά ή νομικά πρόσωπα ή νομικές οντότητες με χρήση εγκεκριμένης ηλεκτρονικής υπογραφής ή εγκεκριμένης ηλεκτρονικής σφραγίδας, γίνονται υποχρεωτικά αποδεκτά από τους φορείς του δημόσιου τομέα, από τα δικαστήρια όλων των βαθμών και τις εισαγγελίες όλης της χώρας και από φυσικά ή νομικά πρόσωπα ή νομικές οντότητες κατά την ηλεκτρονική διακίνησή τους. Εκτύπωση των ως άνω ηλεκτρονικών εγγράφων γίνεται υποχρεωτικά αποδεκτή από τους φορείς του δημόσιου τομέα, από τα δικαστήρια όλων των βαθμών και τις εισαγγελίες όλης της χώρας και από φυσικά ή νομικά πρόσωπα ή νομικές οντότητες, εφόσον φέρουν επικύρωση από οποιαδήποτε διοικητική αρχή ή ΚΕΠ ή δικηγόρο, η οποία γίνεται μέσω της διαπίστωσης της ταύτισης του περιεχομένου του εκτυπωμένου εγγράφου με το ηλεκτρονικό ιδιωτικό έγγραφο.

Αναφορικά με το κύρος και την αποδεικτική ισχύ των ηλεκτρονικών δημόσιων εγγράφων, επισημαίνεται ότι τα πρωτότυπα ηλεκτρονικά δημόσια έγγραφα και τα πιστοποιητικά και οι βεβαιώσεις έχουν την ίδια νομική και αποδεικτική ισχύ με τα δημόσια έγγραφα που φέρουν ιδιόχειρη υπογραφή και σφραγίδα και γίνονται υποχρεωτικά αποδεκτά από τους φορείς του δημόσιου τομέα, από τα δικαστήρια όλων των βαθμών και τις εισαγγελίες όλης της χώρας από φυσικά ή νομικά πρόσωπα ή νομικές οντότητες, κατά την ηλεκτρονική διακίνησή τους. Τα ηλεκτρονικά ακριβή αντίγραφα έχουν ισχύ ακριβούς αντιγράφου και γίνονται υποχρεωτικά αποδεκτά από τους φορείς του δημόσιου τομέα, από τα δικαστήρια όλων των βαθμών και τις εισαγγελίες όλης της χώρας από φυσικά ή νομικά πρόσωπα ή νομικές οντότητες, κατά την ηλεκτρονική διακίνησή τους. Ομοίως, τα ψηφιοποιημένα ηλεκτρονικά αντίγραφα έχουν ισχύ ακριβούς αντιγράφου και γίνονται υποχρεωτικά αποδεκτά από τους φορείς του δημόσιου τομέα, από τα

δικαστήρια όλων των βαθμών και τις εισαγγελίες όλης της χώρας από φυσικά ή νομικά πρόσωπα ή νομικές οντότητες, κατά την ηλεκτρονική διακίνησή τους.

Το ηλεκτρονικό έγγραφο που φέρει απλή ή προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή ή προηγμένη ηλεκτρονική σφραγίδα του εκδότη του αποτελεί μηχανική απεικόνιση, κατά την έννοια του άρθρου 444 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας. Στην περίπτωση του άρθρου 160 του Αστικού Κώδικα και του Άρθρου 443 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας απαιτείται εγκεκριμένη ηλεκτρονική υπογραφή ή εγκεκριμένη ηλεκτρονική σφραγίδα. Ηλεκτρονικά έγγραφα με απλή ή προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή εκτιμώνται ελεύθερα ως νόμιμα αποδεικτικά μέσα κατά τις ισχύουσες δικονομικές διατάξεις.

Με την πρόσφατη ΚΥΑ Αριθμ. 32256 ΕΞ 2021 αναφορικά με τη διαδικασία επικύρωσης της εκτύπωσης ηλεκτρονικών δημόσιων και ηλεκτρονικών ιδιωτικών εγγράφων²¹, διευκρινίζεται ότι η επικύρωση των εκτυπώσεων ηλεκτρονικών δημόσιων εγγράφων δεν είναι αναγκαία, εάν μπορούν να επιβεβαιωθούν η ακρίβεια και η ισχύς της εκτύπωσης με χρήση ΤΠΕ. Τέτοια περίπτωση συνιστούν τα έγγραφα που εκδίδονται μέσω της Ενιαίας Ψηφιακής Πύλης της Δημόσιας Διοίκησης (gov.gr-ΕΨΠ), για παράδειγμα υπεύθυνη δήλωση, εξουσιοδότηση, πιστοποιητικό εμβολιασμού και κάθε άλλη περίπτωση που το πρωτότυπο ηλεκτρονικό δημόσιο έγγραφο ή το ηλεκτρονικό ακριβές αντίγραφο ή το ψηφιοποιημένο ηλεκτρονικό αντίγραφο φέρει μοναδικό αναγνωριστικό αριθμό επαλήθευσης και παρέχεται η δυνατότητα επαλήθευσης μέσω πληροφοριακού συστήματος του Δημοσίου, σύμφωνα με τα οριζόμενα στην παρ. 4 του άρθρου 14 του Ν. 4727/2020.

Οι εκτυπώσεις ηλεκτρονικών δημόσιων εγγράφων έχουν ισχύ ακριβούς αντιγράφου και γίνονται υποχρεωτικά αποδεκτές από τους φορείς του δημόσιου τομέα, από τα δικαστήρια όλων των βαθμών και τις εισαγγελίες όλης της χώρας, καθώς και από φυσικά ή νομικά πρόσωπα ή νομικές οντότητες, χωρίς άλλη διατύπωση ή επικύρωση, εφόσον είναι δυνατόν να επιβεβαιωθεί η ακρίβεια και η ισχύς της εκτύπωσης με χρήση ΤΠΕ, ιδίως στην περίπτωση που το ηλεκτρονικό δημόσιο έγγραφο φέρει μοναδικό αναγνωριστικό αριθμό επαλήθευσης και παρέχεται η δυνατότητα επαλήθευσης μέσω πληροφοριακού συστήματος του Δημοσίου. Επικύρωση των εκτυπώσεων της παρ. 1 απαιτείται όταν δεν είναι δυνατή η επιβεβαίωση της ακρίβειας και της ισχύος τους με χρήση ΤΠΕ, ιδίως όταν τα ηλεκτρονικά δημόσια έγγραφα δεν φέρουν μοναδικό αναγνωριστικό αριθμό επαλήθευσης και δεν παρέχεται η δυνατότητα επαλήθευσης μέσω πληροφοριακού συστήματος του Δημοσίου.

Επικύρωση των εκτυπώσεων απαιτείται σε κάθε περίπτωση για τα ηλεκτρονικά ιδιωτικά έγγραφα του άρθρου 15 του Ν. 4727/2020. Εφόσον επικυρωθούν οι εκτυπώσεις των ηλεκτρονικών ιδιωτικών εγγράφων, γίνονται υποχρεωτικά αποδεκτές, κατά την έντυπη διακίνησή τους, από τους φορείς του δημόσιου τομέα, από τα δικαστήρια όλων των βαθμών και τις εισαγγελίες όλης της χώρας και από φυσικά ή νομικά πρόσωπα ή νομικές οντότητες. Όταν τέλος, ένα ηλεκτρονικό έγγραφο εκτυπωθεί και επικυρωθεί, διακινείται ως έντυπο έγγραφο (έντυπη διακίνηση). Για την ηλεκτρονική διακίνησή του δεν απαιτείται ουδεμία επικύρωση, καθώς διακινείται ως ηλεκτρονικό έγγραφο με τα χαρακτηριστικά των παρ. 3, 4 και 5 του άρθρου 13 και της παρ. 1 του άρθρου 15 του Ν. 4727/2020.

²¹ ΚΥΑ Αριθμ. 32256 ΕΞ 2021 Διαδικασία επικύρωσης της εκτύπωσης ηλεκτρονικών δημόσιων και ηλεκτρονικών ιδιωτικών εγγράφων και νομική ισχύς, ΦΕΚ Β' 4651/8.10.2021

Οι εκτυπώσεις των ηλεκτρονικών εγγράφων που εκδίδονται μέσω της ΕΨΠ και φέρουν τον μοναδικό αναγνωριστικό αριθμό επαλήθευσης, γίνονται υποχρεωτικά αποδεκτές από όλους τους φορείς του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα, καθώς και από φυσικά ή νομικά πρόσωπα ή νομικές οντότητες, χωρίς περαιτέρω διατυπώσεις ή διαδικασία επικύρωσης και με την ισχύ ακριβούς αντιγράφου, σύμφωνα με τα οριζόμενα στην περ. β της παρ. 3 του ν. 4727/2020. Η επαλήθευση του περιεχομένου του εγγράφου της παρ. 1 του αυτού άρθρου από τον λήπτη γίνεται μέσω της υπηρεσίας επαλήθευσης που παρέχεται από την ΕΨΠ, με τη χρήση του μοναδικού αναγνωριστικού αριθμού επαλήθευσης, σύμφωνα με τα οριζόμενα στην παρ. 4 του άρθρου 27 του Ν. 4727/2020.

1.2.2 Η ασφάλεια των υποδομών στην ψηφιακή δικαιοσύνη

Τα πληροφοριακά συστήματα που επεξεργάζονται δεδομένα, προσωπικά ή μη, πρέπει κατά κανόνα να είναι έτσι σχεδιασμένα ώστε να ανθίστανται, με δεδομένο βαθμό αξιοπιστίας, σε ενέργειες που πλήττουν τη διαθεσιμότητα, την αυθεντικότητα, την ακεραιότητα ή το απόρρητο των δεδομένων που αποθηκεύονται, μεταδίδονται ή υποβάλλονται σε επεξεργασία ή των συναφών υπηρεσιών που προσφέρονται ή είναι προσβάσιμες μέσω των εν λόγω συστημάτων δικτύου και πληροφοριών. Η διαδικασία καθορισμού των συστατικών μερών ενός πληροφοριακού συστήματος, ο καθορισμός της αρχιτεκτονικής και της διασύνδεσης μεταξύ τους, ο καθορισμός της αρχιτεκτονικής των δεδομένων και ο καθορισμός των διεπαφών με τον χρήστη και με άλλα συστήματα, με στόχο την εκτέλεση συγκεκριμένων επιχειρησιακών λειτουργιών σύμφωνα με τις απαιτήσεις των χρηστών του συστήματος. Τα πληροφοριακά συστήματα πρέπει να εξασφαλίζουν την ταυτοποίηση των χρηστών, τη διαδικασία δηλαδή εξακρίβωσης της ταυτότητας και των τυχόν ειδικών χαρακτηριστικών φυσικού ή νομικού προσώπου ή νομικής οντότητας, με τη χρήση δεδομένων που συνδέονται κατά τρόπο μοναδικό με αυτό και με τις εγκεκριμένες μεθόδους, αλλά και την αυθεντικοποίηση, την ηλεκτρονική δηλαδή διαδικασία επαλήθευσης/επιβεβαίωσης ταυτότητας και των τυχόν ειδικών χαρακτηριστικών φυσικού ή νομικού προσώπου ή νομικής οντότητας, που βασίζεται σε χορηγηθέντα διαπιστευτήρια.

Με τον όρο διαπιστευτήρια, ο νόμος ορίζει τα εκέγγυα εκείνα, όπως για παράδειγμα είναι οι κωδικοί πρόσβασης, που παρουσιάζει το φυσικό ή νομικό πρόσωπο ή νομική οντότητα που είναι χρήστης ψηφιακών δημόσιων υπηρεσιών, προκειμένου να πραγματοποιηθεί η αυθεντικοποίησή του. Για να μπορεί να επιτευχθεί η ασφάλεια των υποδομών στην ψηφιακή δικαιοσύνη, όπως ανωτέρω περιγράφηκε, πρέπει προηγουμένως να επιτευχθεί πολιτική ασφαλείας, που θα περιγράφει τις στρατηγικές, επιλογές, τις προτεραιότητες, τις διαδικασίες και τα μέτρα της διοίκησης του φορέα σε θέματα ασφαλείας πληροφοριών και δεδομένων, ασφαλείας τεχνολογίας πληροφορικής και επικοινωνιών και γενικότερα ασφαλείας πληροφοριακών συστημάτων. Προς το σκοπό αυτό, είναι απαραίτητο να καθορίζονται οι ρόλοι, οι αρμοδιότητες και οι ευθύνες καθεμιάς εκ των οντοτήτων που συμμετέχουν στο πληροφοριακό σύστημα για την εφαρμογή των επιλεγμένων διαδικασιών και μέτρων ασφαλείας.

Η ασφάλεια των υποδομών που υποστηρίζουν τα πληροφοριακά συστήματα της δικαιοσύνης προφανώς και πρέπει να συντάσσεται πλήρως με τις προϋποθέσεις που εισάγουν ο Γενικός Κανονισμός 2016/679 και η Οδηγία 2016/680²², υπό το πρίσμα της εποπτείας των πράξεων επεξεργασίας δεδομένων η οποία θα πρέπει να μπορεί να ανατίθεται σε ειδικούς φορείς στο πλαίσιο του δικαστικού συστήματος του

²² Βλ. σχετικά αιτιολογική σκέψη 20 του Γενικού Κανονισμού και 80 της Οδηγίας

κράτους μέλους, να ευαισθητοποιεί μέλη των δικαστικών λειτουργιών όσον αφορά τις υποχρεώσεις τους βάσει του Κανονισμού και της Οδηγίας και να επιλαμβάνεται καταγγελιών σε σχέση με τις εν λόγω διαδικασίες επεξεργασίας δεδομένων. Στην κατεύθυνση αυτή, θα μπορούσε να συμβάλλει καθοριστικά ο ορισμός Υπεύθυνου Προστασίας Δεδομένων στα Δικαστήρια της χώρας σύμφωνα με το άρθρο 8.2 του Ν. 4624/2019, επιλογή ωστόσο που δεν προβλέφθηκε ρητά από τον εθνικό νομοθέτη²³.

2. Τεχνητή νοημοσύνη και μηχανική μάθηση στο χώρο της δικαιοσύνης

Όπως ήδη αναπτύχθηκε ανωτέρω, η διακυβέρνηση των δεδομένων μέσα από τη διαλειτουργικότητα των πληροφοριακών συστημάτων έχει καταστήσει την πληροφορία διαθέσιμη όχι μόνο στους δικηγόρους, τους δικαστικούς υπαλλήλους και τους δικαστικούς λειτουργούς αλλά και στους πολίτες στους οποίους αφορούν τα δεδομένα αυτά. Σύμφωνα με τον Ευρωπαϊκό Χάρτη Δεοντολογίας για τη χρήση της Τεχνητής Νοημοσύνης στα δικαστικά συστήματα και στο περιβάλλον τους²⁴ όσο περισσότερα δεδομένα είναι διαθέσιμα, τόσο περισσότερο η τεχνητή νοημοσύνη μπορεί να εξελίξει μοντέλα που βελτιώνουν την ικανότητα πρόβλεψης.

2.1 Έκδοση δικαστικών αποφάσεων με προβλεπτικά μοντέλα τεχνητής Νοημοσύνης

Με στόχο την επιτάχυνση των διαδικασιών και την αποσυμφόρηση των δικαστηρίων από το χειρισμό τυποποιημένων διαδικασιών υπάρχει πλήθος αλγοριθμικών εφαρμογών που χρησιμοποιούνται στην καθημερινή νομική πρακτική και διευκολύνει τα μέγιστα στην ταχεία, ορθή και χωρίς γεωγραφικούς περιορισμούς απονομή δικαιοσύνης. Εντούτοις, η υπαγωγή κανόνων δικαίου σε έναν αλγόριθμο που θα οδηγήσει στην έκδοση μιας δικαστικής απόφασης δεν είναι ούτε πάντα ευχερής ούτε αυτονόητα δίκαιη. Τα συστήματα τεχνητής νοημοσύνης στον τομέα της δικαιοσύνης ενδέχεται στο μέλλον να είναι ικανά να εκτελούν όλο και πιο περίπλοκα καθήκοντα –εντός του νομικού πλαισίου ενός κράτους μέλους– όπως η ανάλυση, η οργάνωση και η προετοιμασία πληροφοριών σχετικά με το αντικείμενο των υποθέσεων, η αυτόματη πρακτικογράφηση των προφορικών ακροάσεων, η παροχή μηχανικής μετάφρασης, η υποστήριξη της ανάλυσης και της αξιολόγησης νομικών εγγράφων και δικαστικών αποφάσεων, η εκτίμηση των πιθανοτήτων επιτυχίας μιας αγωγής, η αυτόματη ανωνυμοποίηση της νομολογίας και η παροχή πληροφοριών μέσω νομικών διαλογικών ρομπότ²⁵.

Στην Ολλανδία²⁶, η ιδιωτική πλατφόρμα επίλυσης διαφορών (e-court) λειτουργεί από το 2010. Σε αυτή την πλατφόρμα τα μέρη υποβάλλουν τις απαιτούμενες πληροφορίες (έγγραφα) για τις οικονομικές τους διαφορές και η απόφαση

²³ Για κριτική αναφορικά με τη σχετική παράλειψη του νομοθέτη του εφαρμοστικού νόμου 4624/2019, βλ. σε Κουτνατζή-Παναγοπούλου, Φ.: Συνταγματική θεώρηση του νόμου περί προστασίας δεδομένων (Ν 4624/2019),ό.π., σελ.335 και Μυλώση, Μ.: ΟΙ ΑΛΓΟΡΙΘΜΟΙ ΣΤΗΝ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ. ΑΜΕΡΟΛΗΨΙΑ Η ΠΡΟΚΑΤΑΛΗΨΗ ΣΤΗΝ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΤΗ ΛΗΨΗ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ;Επιμορφωτικό σεμινάριο "ΨΗΦΙΑΚΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ: ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ", ΕΣΔΙ 18 Φεβρουαρίου 2021, σε: https://www.esdi.gr/nex/images/stories/pdf/epimorfosi/2021/milosi_2021.pdf

²⁴ Ευρωπαϊκός Χάρτης Δεοντολογίας για τη χρήση της Τεχνητής Νοημοσύνης στα δικαστικά συστήματα και στο περιβάλλον τους, ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ (CEPEJ), Συμβούλιο της Ευρώπης, Στρασβούργο, 3-4 Δεκεμβρίου 2018 σε: https://www.ministryofjustice.gr/wp-content/uploads/2020/07/CEPEJ_Chart_GR.pdf

²⁵ Συμπεράσματα του Συμβουλίου «Πρόσβαση στη δικαιοσύνη - Αξιοποίηση των ευκαιριών της ψηφιοποίησης», Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης Βρυξέλλες, 8 Οκτωβρίου 2020, 11599/20, σε: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11599-2020-INIT/el/pdf>

²⁶ Nakad, H.- Jongbloed, T. - Van Den Herik, H.- Salem, A.B.q Digitally Produced Judgements in Modern Court Proceedings, International Journal of Digital Society (IJDS), Volume 6, Issue 4, December 2015, DOI: 10.20533/ijds.2040.2570.2015.0135

εκδίδεται χωρίς ανθρώπινη παρέμβαση. Η αυτοματοποιημένη απόφαση αποστέλλεται ηλεκτρονικά ως σχέδιο σε ένα τακτικό δικαστήριο, οι δικαστές του οποίου επαληθεύουν ή διορθώνουν το διατακτικό των αποφάσεων. Στον Καναδά²⁷, ένα είδος εικονικού δικαστηρίου επιλύει υποθέσεις μικροδιαφορών, με εναλλακτικό τρόπο, σύμφωνα με τον οποίο οι διάδικοι συνδέονται σε ένα ιστότοπο εισάγοντας τους όρους της διαφωνίας τους. Ακολουθώντας, ο αλγόριθμος αξιολογεί τα κρίσιμα ζητήματα, προτείνοντας στα μέρη προαιρετικά την εξωδικαστική επίλυση της διαφοράς και συχνά επιτυγχάνεται η συμφωνία των μερών. Στην Αργεντινή²⁸, το λογισμικό Prometea (Προμηθέας), αυτοματοποιεί τις προβλεπόμενες νομικές διαδικασίες καθώς και τη γραμματειακή διαχείριση των φακέλων των υποθέσεων και ακολουθώντας προβαίνει στη διατύπωση νομικής άποψης για τη δικαστική έκβαση της υπόθεσης και την ποινή που πρέπει να επιβληθεί (συνήθως επί απλών και επαναληπτικών υποθέσεων τροχαίων ατυχημάτων, απλής σωματικής βλάβης κ.λπ.)

Στην Εσθονία²⁹ ήδη χρησιμοποιείται η πρακτική της ηλεκτρονικής δικογραφίας (e-file) για όλων των ειδών τις δικαστικές υποθέσεις μέσω του πληροφοριακού συστήματος των δικαστηρίων (KIS) και εκπονείται πρόγραμμα τεχνητής νοημοσύνης το οποίο θα εκδίδει δικαστικές αποφάσεις για υποθέσεις μικροδιαφορών ύψους έως 7.000 ευρώ³⁰. Οι διάδικοι θα εισάγουν στο πληροφοριακό σύστημα όλα τα αναγκαία στοιχεία και έγγραφα και το πρόγραμμα θα εκδίδει την απόφαση αυτοματοποιημένα. Στη Γαλλία, το αλγοριθμικό μοντέλο DataJust³¹ χρησιμοποιεί δεδομένα από υποθέσεις που έχουν ήδη εκδικαστεί από τα γαλλικά δικαστήρια για τραυματισμό θύματος, λαμβάνοντας υπόψη τον τύπο ζημίας, το ύψος της απαίτησης του ζημιωθέντα και το επιδικασθέν ποσό, στοχεύοντας στην ανάπτυξη μιας ενδεικτικής βάσης δεδομένων αποζημίωσης. Με τη βοήθεια του αλγορίθμου, τα θύματα θα μπορούν να συγκρίνουν, με πλήρη γνώση των γεγονότων, τις προσφορές αποζημίωσης των ασφαλιστών και τα ποσά που θα μπορούσαν να λάβουν μετά την προσφυγή τους στο δικαστήριο, οι δικηγόροι θα έχουν αξιόπιστες πληροφορίες που θα τους επιτρέπουν να συμβουλεύουν εμπειριστά τους πελάτες τους και οι δικαστές θα έχουν ένα εργαλείο που θα τους βοηθά να ποσοτικοποιήσουν τις ζημίες χάρη στην ευκολότερη πρόσβαση σε λεπτομερή δεδομένα νομολογίας. Διευκρινίζεται ότι τα δεδομένα που θα υποστούν επεξεργασία θα προέρχονται από τα δευτεροβάθμια δικαστήρια πολιτικής και διοικητικής δικαιοσύνης που χειρίστηκαν υποθέσεις οι οποίες αφορούν αποκλειστικά αποζημίωση θύματος από τραυματισμό³².

2.2 Ερμηνεία κανόνων δικαίου με προβλεπτικά μοντέλα τεχνητής νοημοσύνης

Όπως εύστοχα επισημαίνεται στον Ευρωπαϊκό Χάρτη Δεοντολογίας για τη χρήση της τεχνητής νοημοσύνης στα δικαστικά συστήματα και στο περιβάλλον τους, η διευρυμένη χρήση ψηφιακών μέσων στην παραγωγή των δικαστικών αποφάσεων, οφείλει να ισορροπεί ανάμεσα στην ασφάλεια δικαίου που καθιστά τις αποφάσεις

²⁷ https://www.e-court.ca/how_it_works/

²⁸ Corvalán, J. G.- Le Favre Cervini, E.M. qPrometea experience. Using AI to optimize public institutions, RIVISTA INTERDISCIPLINARE SUL DIRITTO DELLE AMMINISTRAZIONI PUBBLICHE, 2 / 2 0 2 0, DOI: 10.13130/2723-9195/2020-2-2

²⁹ <https://e-estonia.com/solutions/security-and-safety/e-justice/>

³⁰ <https://hir.harvard.edu/your-honor-ai/>

³¹ Βλ. ΠΔ 2020-356 ,

³² Ενδιαφέρον είναι να ειπωθεί ότι πριν την ψήφιση του διατάγματος, γνωμοδότησε σχετικά η Αρχή Προστασίας Δεδομένων της Γαλλίας (CNIL) , η οποία με την 2020-002 απόφασή της οριοθέτησε το εύρος και τη φύση των υπό επεξεργασία δεδομένων, τη χρονική διάρκεια τήρησης, τους αποδέκτες των δεδομένων, τα μέτρα ασφάλειας που πρέπει να τηρηθούν καθώς και τα δικαιώματα των υποκειμένων που μπορούν να ασκηθούν αναφορικά με την επεξεργασία των δεδομένων τους από τον αλγόριθμο.

προβλέψιμες και στη «δημιουργική» ερμηνεία των δικαστηρίων. Για να μπορέσει να επιτευχθεί η ισορροπία αυτή, πρέπει καταρχάς να υπάρχει ισχυρή αντιπροσωπευτικότητα των δικαστικών αποφάσεων από όλα τα δικαστήρια της χώρας και από όλους τους βαθμούς δικαιοδοσίας. Αυτό ωστόσο δεν συνεπάγεται ότι δεν θα πρέπει να τηρείται η ιεραρχία των δικαστηρίων που τις εκδίδουν ή να αγνοείται η σημασία των αποφάσεων των ανώτατων δικαστηρίων, που είναι οι θεματοφύλακες της ομοιόμορφης ερμηνείας του δικαίου στα περισσότερα Ευρωπαϊκά Κράτη. Περαιτέρω, εφόσον επιλέγεται η χρήση της τεχνητής νοημοσύνης στο χώρο της δικαιοσύνης, πρέπει προηγουμένως να οριοθετηθεί ο τρόπος παραγωγής της νομολογίας, υπό την έννοια ότι όταν υπάρχει ένας τυποποιημένος τρόπος έκδοσης απόφασης (ένα συγκεκριμένο πρότυπο) για συγκεκριμένη κατηγορία διαφορών, αυτό ενδεχομένως να συνιστά και νέα πηγή δικαίου³³. Στην προτυποποιημένη αυτή λογική έκδοσης αποφάσεως, είναι φυσικά παρόντας ο κίνδυνος μαζικής αναπαραγωγής δικαστικών αποφάσεων βάσει του ως άνω προτύπου, χωρίς την ανάγκη επίκλησης του εκάστοτε κανονιστικού πλαισίου, της διαθέσιμης νομολογίας και του κοινωνικο-οικονομικού πλαισίου, χωρίς δηλαδή επί της ουσίας ύπαρξη δικανικής κρίσης.

Τα δικαστικά συστήματα που υποστηρίζουν εφαρμογές τεχνητής νοημοσύνης, δείχνουν να έχουν ένας σαφές προβάδισμα αναφορικά με την ταχύτητα και την καλύτερη οργάνωση των υπηρεσιών που παρέχουν σε σχέση με τον άνθρωπο. Η χρήση μηχανών/ρομπότ στο χώρο της δικαιοσύνης θα μπορούσε να χρησιμεύσει για διεκπεραιωτικές εργασίες όπως η μετάφραση συγκεκριμένων προτυποποιημένων εγγράφων, η γραμματειακή υποστήριξη, η οργάνωση και η ταξινόμηση των εγγράφων. Η πρόσβαση στη δικαιοσύνη είναι θεμελιώδες δικαίωμα και βασικό στοιχείο του κράτους δικαίου, το οποίο αποτελεί μία από τις βασικές αξίες στις οποίες εδράζεται η Ευρωπαϊκή Ένωση³⁴. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα πραγματικής προσφυγής ενώπιον ανεξάρτητου και αμερόληπτου δικαστηρίου, προκειμένου κάθε υπόθεση παραβίασης των δικαιωμάτων και ελευθεριών του να δικάζεται δίκαια και δημόσια και το πρόσωπο να έχει τη δυνατότητα να συμβουλευτεί δικηγόρο και να του αναθέτει την υπεράσπιση και την εκπροσώπησή του³⁵. Οι συνθήκες που διαμορφώνονται με τον ψηφιακό μετασχηματισμό οφείλουν να συμπεριλάβουν στο σχεδιασμό τους το δικαίωμα της πραγματικής δικαστικής προστασίας κατ' εφαρμογή του ενωσιακού δικαίου, προκειμένου να βελτιωθεί η αποδοχή των συστημάτων απονομής δικαιοσύνης και να ενισχυθεί η εμπιστοσύνη του πολίτη στο κράτος δικαίου.

2.3 Ο ρόλος του Δικαστή στην εποχή της τεχνητής νοημοσύνης

³³ Βλ. Ευρωπαϊκό Χάρτη Δεοντολογίας, ό.π., σελ. 32

³⁴ Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, άρθρο 2 (ενοποιημένη), Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΕΕ C 202/7.6.2016 : «Η Ένωση βασίζεται στις αξίες του σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, της ελευθερίας, της δημοκρατίας, της ισότητας, του κράτους δικαίου, καθώς και του σεβασμού των ανθρώπινων δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων των προσώπων που ανήκουν σε μειονότητες. Οι αξίες αυτές είναι κοινές στα κράτη μέλη εντός κοινωνίας που χαρακτηρίζεται από τον πλουραλισμό, την απαγόρευση των διακρίσεων, την ανοχή, τη δικαιοσύνη, την αλληλεγγύη και την ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών.»

³⁵ Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, άρθρο 47, (ενοποιημένος), Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΕΕ C 202/7.6.2016: «Κάθε πρόσωπο του οποίου παραβιάστηκαν τα δικαιώματα και οι ελευθερίες που διασφαλίζονται από το δίκαιο της Ένωσης, έχει δικαίωμα πραγματικής προσφυγής ενώπιον δικαστηρίου, τηρουμένων των προϋποθέσεων που προβλέπονται στο παρόν άρθρο. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα να δικάσθει ή υπόθεσή του δίκαια, δημόσια και εντός εύλογης προθεσμίας, από ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο, που έχει προηγουμένως συσταθεί νομίμως. Κάθε πρόσωπο έχει τη δυνατότητα να συμβουλευτεί δικηγόρο και να του αναθέτει την υπεράσπιση και εκπροσώπησή του. Σε όσους δεν διαθέτουν επαρκείς πόρους, παρέχεται δικαστική αρωγή, εφόσον η αρωγή αυτή είναι αναγκαία για να εξασφαλισθεί η αποτελεσματική πρόσβαση στη δικαιοσύνη.»

Η πολυπλοκότητα που μπορεί να διακρίνει έναν αλγόριθμο δεν πρέπει να οδηγεί τους χρήστες στην έλλειψη εμπιστοσύνης ως προς τα οφέλη της τεχνητής νοημοσύνης ούτε να τους αποθαρρύνει να τη χρησιμοποιούν. Αντιθέτως, με βάση και τη συνταγματική διάταξη του 5^Α του Σ για τη συμμετοχή στην Κοινωνία της Πληροφορίας, οι πολίτες οφείλουν να ενημερώνονται και να είναι σε θέση να ελέγχουν, στο βαθμό που μπορούν, την αξιοπιστία του συστήματος τεχνητής νοημοσύνης. Σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές δεοντολογίας για αξιόπιστη τεχνητή νοημοσύνη³⁶, οι διαδικασίες πρέπει να είναι διαφανείς, οι δυνατότητες και ο σκοπός των συστημάτων τεχνητής νοημοσύνης πρέπει να κοινοποιούνται ανοικτά και οι αποφάσεις να επεξηγούνται στους άμεσα και έμμεσα επηρεαζόμενους. Οι απαιτήσεις για την αξιοπιστία ενός συστήματος τεχνητής νοημοσύνης αφορούν όλο το εύρος των εργασιών, από το σχεδιασμό μέχρι τη χρήση του και όλο το εύρος των εμπλεκόμενων μερών, από τον προγραμματιστή που το σχεδιάζει, αυτόν που το εγκαθιστά μέχρι και τον τελικό χρήστη (εν προκειμένω δικαστικοί υπάλληλοι, δικηγόροι, δικαστές, βοηθοί νομικών επαγγελματιών, κλπ) που θα πρέπει να ενημερώνονται σχετικά με τις συγκεκριμένες απαιτήσεις, ώστε να είναι σε θέση να ζητούν την τήρησή τους.

Ο ρόλος του Δικαστή στην έκδοση μιας δικαστικής απόφασης είναι κομβικός και πρέπει να είναι ενεργός, δεδομένου ότι, σε αντίθεση με τον αλγόριθμο, ο δικαστής καλείται να αξιολογήσει και να σταθμίσει τις ειδικές περιστάσεις και τα διαφορετικά δικαιώματα επιχειρώντας να εξειδικεύσει την αναγκαιότητα, την καταλληλότητα και τη συνάφεια των περιορισμών στην εκάστοτε υπόθεση³⁷ κατά τη «δημιουργική στιγμή»³⁸ του σχηματισμού της δικανικής κρίσης και να εντάξει στο νομικό συλλογισμό μεταβλητές όπως είναι η ερμηνεία του κανόνα δικαίου στην οποία προβαίνει με βάση τις συνθήκες που διαμόρφωσαν το υπό κρίση του γεγονός (π.χ. ανηλικότητα δράστη, ένδεια διαδίκου, πρόβλημα υγείας)³⁹. Στο ελληνικό δικαιοσύνη σύστημα, το άρθρο 8 Σ κατοχυρώνει το δικαίωμα του πολίτη στην εκδίκαση της υπόθεσής του από το φυσικό δικαστή που έχει οριστεί από το νόμο⁴⁰. Η αρχή του νόμιμου φυσικού δικαστή συνδέεται άμεσα με την ανεξαρτησία, την ελεύθερη ανάπτυξη της επιστημονικής σκέψης και έρευνας και με την αμεροληψία του δικαστή κατ' άρθρο 87 § 1Σ.

Ενδιαφέρον είναι να υπογραμμιστεί ότι η χρήση του αλγορίθμου στα δικαστικά συστήματα εισφέρει και στην αξιολόγηση των Δικαστών, γεγονός που αδιαμφισβήτητα βελτιώνει την ποιότητα της απονομής δικαιοσύνης, εγείρει ωστόσο αντιδράσεις⁴¹. Ο Ευρωπαϊκός Χάρτης Δεοντολογίας για τη χρήση της τεχνητής νοημοσύνης στα δικαστικά συστήματα και στο περιβάλλον τους, θέτει σε ορθή βάση το συσχετισμό των δεδομένων που επεξεργάζεται ένα σύστημα τεχνητής νοημοσύνης με τη στάση των δικαστών ανά υπόθεση και την εκ των υστέρων

³⁶ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΕΣ ΓΡΑΜΜΕΣ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ ΓΙΑ ΑΞΙΟΠΙΣΤΗ ΤΕΧΝΗΤΗ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗ, ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ ΟΜΑΔΑ ΕΜΠΕΙΡΟΓΝΩΜΟΝΩΝ ΥΨΗΛΟΥ ΕΠΙΠΕΔΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗΤΗ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗ ΣΥΣΤΑΘΕΙΣΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΟΝ ΙΟΥΝΙΟ ΤΟΥ 2018, Απρίλιος 2019, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/d3988569-0434-11ea-8c1f-01aa75ed71a1/language-el/format-PDF>

³⁷ Πετράκου, Δ., Η Τεχνητή Νοημοσύνη στη Δικαιοσύνη - Τα ρομπότ στην έδρα, οι άνθρωποι στο εδώλιο, 05.04.2021, σε: <https://www.syntagmawatch.gr/trending-issues/h-texnhth-nohmossynh-sth-dikaioсынh-ta-robot-sthn-edra-oi-anthrwpoi-sto-edwlio/>

³⁸ Βουτσάκης Β, « Η αρχή της αναλογικότητας: από την ερμηνεία στη διάπλαση δικαίου», σε: Κ. Σταμάτη (επιμ.), «Όψεις του Κράτους Δικαίου», εκδ. Σάκκουλα, 1990, σ. 208 και 233.

³⁹ Μυλώση, Μ.: ΟΙ ΑΛΓΟΡΙΘΜΟΙ ΣΤΗΝ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ. ΑΜΕΡΟΛΗΨΙΑ Η ΠΡΟΚΑΤΑΛΗΨΗ ΣΤΗΝ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΤΗ ΛΗΨΗ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ, ό.π.

⁴⁰ Σπυρόπουλος, Φ. , Κοντιάδης, Ξ., Ανθόπουλος, Χ., Γεραπετρίτης, Γ., Σύνταγμα, κατ' άρθρο ερμηνεία, 2017, εκδόσεις ΣΑΚΚΟΥΛΑ, σελ. 187 επ.

⁴¹ Βλ. σχετικά LOI n° 2019-222, 222 du 23 mars 2019 de programmation 2018-2022 et de réforme pour la justice, JORF n°0071 du 24 mars 2019, και ειδικά άρθρο 33 που ψηφίστηκε στη Γαλλία και απαγορεύει την επαναχρησιμοποίηση των δεδομένων ταυτότητας των δικαστών με αντικείμενο την αξιολόγηση, την ανάλυση, τη σύγκριση ή την πρόβλεψη των πραγματικών ή υποτιθέμενων επαγγελματικών πρακτικών τους

επεξήγησή της. Έτσι, για τη διαπίστωση μεροληψίας που τυχόν επιδεικνύει ένας δικαστής, απαιτείται, σύμφωνα με το Χάρτη, ο εντοπισμός όλων των εν δυνάμει αιτιωδών παραγόντων μέσω ενός ερμηνευτικού πλαισίου και μιας ανάλυσης κάθε υπόθεσης ξεχωριστά και των κανόνων δικαίου που εφαρμόστηκαν από το συγκεκριμένο δικαστή. Διευκρινίζεται ότι ο Χάρτης δεν επικρίνει επί της ουσίας την αξιολόγηση ενός δικαστή για τον έλεγχο τυχόν μεροληπτικής του συμπεριφοράς, αλλά οριοθετεί τις προϋποθέσεις αξιολόγησης με αντικειμενικά κριτήρια, υπογραμμίζοντας ότι η αξιολόγηση αυτή δεν μπορεί να προκύψει από την πιθανολόγηση που γίνεται μέσω των αλγορίθμων.

3. Η επίδραση της τεχνητής νοημοσύνης στην εξέλιξη νομικών ρυθμίσεων

Η χρήση των εφαρμογών της τεχνητής νοημοσύνης στα δικαστικά συστήματα, στόχο έχει να βελτιώσει την αποτελεσματικότητα και την ποιότητα της δικαιοσύνης και για το λόγο αυτό θα πρέπει να ενθαρρύνεται υπό την προϋπόθεση βεβαίως της τήρησης των θεμελιωδών αρχών και της προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Στην κατεύθυνση αυτή, συμβάλλει αδιαμφισβήτητα η οριοθέτηση της τεχνητής νοημοσύνης από την άποψη της νομικής ευθύνης που της αποδίδεται σε σχέση με το τελικό αποτέλεσμα (π.χ. την έκδοση δικαστικής απόφασης).

3.1 Τεχνητή νοημοσύνη και προστασία προσωπικών δεδομένων στο χώρο της δικαιοσύνης

Σε σχέση με τη χρήση αλγοριθμικών μεθόδων που επεξεργάζονται δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα στο χώρο της Δικαιοσύνης, βαρύνουσας σημασίας είναι η νομική ρύθμιση της «κατάρτισης προφίλ» και της «αυτοματοποιημένης λήψης αποφάσεων», τεχνικές που μπορούν να λαμβάνουν χώρα είτε συνδυαστικά είτε χωριστά και προβλέπονται στο άρθρο 22 του Γενικού Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων. Το υποκείμενο των δεδομένων (π.χ. διάδικος) έχει δικαίωμα να μην υπόκειται σε αυτοματοποιημένη επεξεργασία, συμπεριλαμβανομένης της κατάρτισης προφίλ, η οποία παράγει έννομα αποτελέσματα που το αφορούν ή το επηρεάζουν σημαντικά με παρόμοιο τρόπο. Η Ομάδα εργασίας του άρθρου 29 σχετικά με την κατάρτιση προφίλ⁴², εξέδωσε κατευθυντήριες γραμμές, σύμφωνα με τις οποίες η ανθρώπινη παρέμβαση συνιστά στοιχείο καθοριστικής σημασίας καθώς παρέχει στο υποκείμενο των δεδομένων τη δυνατότητα να μην υπόκειται σε ακατανόητες αυτοματοποιημένες αποφάσεις οι οποίες ενδέχεται να παρουσιάζουν σφάλματα ή μεροληψία καθώς και τη δυνατότητα επικοινωνίας με τον υπεύθυνο επεξεργασίας, ο οποίος είναι ανοικτός στην παραλαβή πρόσθετων στοιχείων ή στην αμφισβήτηση που επιθυμεί ενδεχομένως να προβάλει το υποκείμενο των δεδομένων.

Σύμφωνα με το άρθρο 22.4 του Κανονισμού η αυτοματοποιημένη λήψη αποφάσεων η οποία βασίζεται σε δεδομένα ειδικών κατηγοριών (ευαίσθητα) επιτρέπεται, υπό την προϋπόθεση ωστόσο ότι υφίσταται νομική βάση στο πλαίσιο του δικαίου της ΕΕ ή του εθνικού δικαίου. Λόγω του είδους της επεξεργασίας που διενεργείται στα δικαστικά συστήματα, της φύσης των δεδομένων που υφίστανται επεξεργασία, της

⁴² Κατευθυντήριες γραμμές για την αυτοματοποιημένη λήψη αποφάσεων και την κατάρτιση προφίλ για τους σκοπούς του κανονισμού 2016/679, ΟΜΑΔΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 29, 17/EL WP251 αναθ.01, 3.10.2017, όπως αναθεωρήθηκε στις 6.02.2018, σε: https://www.dpa.gr/sites/default/files/2020-05/wp251rev01_el.pdf

έκτασης της επεξεργασίας, του πλαισίου εντός του οποίου διενεργείται η επεξεργασία, των σκοπών επεξεργασίας και των πηγών κινδύνου, η λογική της αυτοματοποιημένης λήψης αποφάσεως μπορεί να επηρεάσει καθοριστικά τη ζωή ενός ανθρώπου. Η προβλεπόμενη στο άρθρο 35.1 του Κανονισμού υποχρέωση διενέργειας εκτίμησης αντικτύπου των επιπτώσεων στην προστασία των δεδομένων, θα πρέπει να αφορά το σύνολο των προστατευτέων δικαιωμάτων που αναφέρονται στην προστασία προσωπικών δεδομένων ή και σχετίζονται με αυτήν και να συμπεριλαμβάνει και την κατανόηση των εγγυήσεων που προβλέπονται τόσο στο πλαίσιο της έννομης τάξης όσο και σε σχέση με τη σχεδιαζόμενη επεξεργασία υπό εκτίμηση⁴³.

Κατά το σχεδιασμό αλλά και κατά τη λειτουργία του οιοδήποτε συστήματος τεχνητής νοημοσύνης, πρέπει να τηρούνται όλες οι αρχές προστασίας δεδομένων, δηλαδή η νομιμότητα, η αντικειμενικότητα και διαφάνεια, ο περιορισμός του σκοπού, η ελαχιστοποίηση των δεδομένων, η ακρίβεια των δεδομένων, ο περιορισμός της περιόδου αποθήκευσης, η ακεραιότητα και η εμπιστευτικότητα των δεδομένων αλλά και η λογοδοσία του υπεύθυνου επεξεργασίας που φέρει την ευθύνη του συστήματος και είναι σε θέση να αποδείξει τη συμμόρφωσή του με τις παραπάνω αρχές. Η λογοδοσία συνιστά μάλιστα εκτός από υποχρέωση του υπεύθυνου επεξεργασίας και μέσο απόδειξης διά του οποίου αποδίδονται τυχόν ευθύνες σε περίπτωση σφάλματος κατά το σχεδιασμό, την εγκατάσταση ή/και τη λειτουργία ενός πληροφοριακού συστήματος.

Λόγω του μεγάλου όγκου των δεδομένων που υφίστανται επεξεργασία στα δικαστικά συστήματα, όπως διεξοδικά εξετάστηκε παραπάνω, ο υπεύθυνος επεξεργασίας οφείλει να εφαρμόζει αποτελεσματικά, τόσο κατά την στιγμή του καθορισμού των μέσων επεξεργασίας όσο και κατά την στιγμή της επεξεργασίας, τα κατάλληλα τεχνικά και οργανωτικά μέτρα, που προβλέπονται στις διατάξεις του Γενικού Κανονισμού. Τέτοια είναι για παράδειγμα η κατά περίπτωση ανωνυμοποίηση των δεδομένων, η ψευδωνυμοποίηση των δεδομένων, η ελαχιστοποίηση των δεδομένων και η ενσωμάτωση των απαραίτητων εγγυήσεων στην επεξεργασία να προστατεύονται τα δικαιώματα των υποκειμένων των δεδομένων. Στο πλαίσιο αυτό, η εφαρμογή κατάλληλων τεχνικών και οργανωτικών μέτρων πρέπει να διασφαλίζει ότι, εξ ορισμού, υφίστανται επεξεργασία μόνο τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που είναι απαραίτητα για τον εκάστοτε σκοπό της επεξεργασίας (π.χ. δεδομένα οικονομικής συμπεριφοράς⁴⁴ για εκδίκαση αίτησης ανακοπής κατά του πίνακα κατάταξης, για έκδοση διαταγής πληρωμής), σε όλο το εύρος των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που συλλέγονται, το βαθμό της επεξεργασίας τους, την περίοδο αποθήκευσης και τη δυνατότητα πρόσβασης σε αυτά, γεγονός που διασφαλίζει ότι εξ ορισμού, τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα δεν καθίστανται προσβάσιμα χωρίς την παρέμβαση του φυσικού προσώπου σε αόριστο αριθμό φυσικών προσώπων.

Η προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, στηρίζεται στην καθιέρωση δικαιωμάτων των υποκειμένων που αναγνωρίζει σε αυτά ο Γενικός Κανονισμός Προστασίας Δεδομένων και υπό τις προϋποθέσεις που ορίζει ο Κανονισμός στα άρθρα 12-22. Τα δικαιώματα αυτά συνιστούν παράλληλα υποχρεώσεις για τους υπεύθυνους επεξεργασίας, οι οποίοι υπό την καθοδήγηση ειδικού κατά περίπτωση πλαισίου θα μπορούν να εφαρμόζουν τις απαιτούμενες θεσμικές εγγυήσεις ανά

⁴³ Μήτρου, Λ.: Ο Γενικός Κανονισμός Προστασίας Δεδομένων, νέο δίκαιο-νέες υποχρεώσεις-νέα δικαιώματα, Δίκαιο και Κοινωνία στον 21^ο αιώνα (29), ΣΑΚΚΟΥΛΑΣ, Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 2017, σελ. 103 επ. με τις εκεί παραπομπές

⁴⁴ Μυλώση, Μ.: Η έννομη προστασία των δεδομένων οικονομικής συμπεριφοράς από την αθέμιτη ηλεκτρονική επεξεργασία τους. Συγκριτική μελέτη της νομικής ρύθμισης σε Ελλάδα και Γαλλία, Διδακτορική Διατριβή: <https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/42327>

δικαιοδοτικό κλάδο, βελτιώνοντας μεταξύ άλλων και τη δραστηριότητα αυτοελέγχου τους.

3.2 Τεχνητή νοημοσύνη και ζητήματα νομικής ευθύνης

Όσο εύκολα μπορεί ένας καλά προγραμματισμένος αλγόριθμος να οδηγήσει στο απαιτούμενο αποτέλεσμα με βάση τα δεδομένα που έλαβε υπόψη για το αποτέλεσμα αυτό, τόσο δυσχερές μπορεί να είναι κάποιες φορές να διαγνωσθεί και να αποδοθεί η νομική ευθύνη σε περίπτωση σφάλματος του αλγορίθμου. Έτσι αν τα απαιτούμενα δεδομένα που έχουν προγραμματιστεί σε έναν αλγόριθμο προκειμένου να οδηγήσουν στην έκδοση μιας δικαστικής απόφασης δεν έχουν λάβει υπόψη τις τελευταίες νομοθετικές εξελίξεις που εισήχθησαν για παράδειγμα με το νέο ΚΠολΔ (π.χ. ως προς τη συζυγική σχέση δύο ανθρώπων ή συγγενών εξ αίματος για μη καταβολή δικαστικών εξόδων κατ' άρθρο 179 ΚΠολΔ ή τη μη τήρηση των προθεσμιών για την κατάθεση προτάσεων κατ' άρθρο 237 ΚΠολΔ), τότε ο αλγόριθμος θα εκδώσει εσφαλμένη και επί της ουσίας άδικη δικαστική απόφαση η οποία θα επικυρωθεί από τον φυσικό δικαστή. Το ερώτημα που τίθεται είναι αν δεν υπάρχει ανθρώπινη παρέμβαση από το δικαστή, πώς μπορεί να ελεγχθεί η αξιοπιστία του αλγορίθμου και εν τέλει η ορθότητα του αποτελέσματος, εν προκειμένω της δικαστικής απόφασης;

Σύμφωνα με το άρθρο 6 του Ν.2251/1994 που έχει εν προκειμένω εφαρμογή για τον προγραμματιστή του αλγορίθμου με την ιδιότητά του ως παραγωγού, ο παραγωγός ευθύνεται για κάθε ζημία που οφείλεται σε ελάττωμα του προϊόντος του. Στην έννοια του ελαττωματικού προϊόντος συγκαταλέγεται αυτό που δεν παρέχει την προβλεπόμενη απόδοση σύμφωνα με τις προδιαγραφές του ή και την ευλόγως αναμενόμενη ασφάλεια εν όψει όλων των ειδικών συνθηκών, της αναμενόμενης χρησιμοποίησης του και του χρόνου κατά τον οποίο τέθηκε σε κυκλοφορία. Διευκρινίζεται ωστόσο ότι δεν είναι ελαττωματικό ένα προϊόν για μόνο το λόγο ότι μεταγενέστερα τέθηκε σε κυκλοφορία άλλο τελειότερο. Αναφορικά με τα όσα ελέχθησαν παραπάνω για τα δικαστικά συστήματα, η έννοια του «τελειότερου» προϊόντος συμπεριλαμβάνει την έννοια του «επικαιροποιημένου» προϊόντος, του αλγορίθμου δηλαδή που για την έκδοση μιας δικαστικής απόφασης συμπεριέλαβε με βάση το παραπάνω παράδειγμα τις τελευταίες νομοθετικές εξελίξεις. Εφόσον δηλαδή ο προγραμματιστής ενός αλγορίθμου λειτούργησε *lege artis* δεν ευθύνεται αν όταν το προϊόν τέθηκε σε κυκλοφορία, το επίπεδο επιστημονικών και τεχνικών γνώσεων δεν επέτρεπε τη διαπίστωση του ελαττώματος. Ομοίως, παραγωγός συστατικού δεν ευθύνεται αν αποδείξει ότι το ελάττωμα οφείλεται στο σχεδιασμό του προϊόντος στο οποίο το συστατικό έχει ενσωματωθεί ή στις οδηγίες που παρέσχε ο κατασκευαστής του προϊόντος (π.χ. εταιρεία πληροφορικής που αναλαμβάνει έργα ψηφιοποίησης της δικαιοσύνης), οπότε παραγωγός θεωρείται ο κατασκευαστής του προϊόντος στο οποίο ενσωματώθηκε το συστατικό. Έτσι, η αναζήτηση της ευθύνης δείχνει να μην είναι πάντα ευχερής αν για παράδειγμα ο αλγόριθμος δεν έλαβε υπ' όψιν την παράμετρο της εξόφλησης της διαταγής πληρωμής στην οποία προέβη μελλοντικός δανειολήπτης πριν την υποβολή αίτησης δανείου σε πιστωτικό ίδρυμα και ο οποίος λόγω ακριβώς της μη επικαιροποίησης του συστήματος πιστοληπτικής ικανότητας της τράπεζας, κρίθηκε αφερέγγυος πελάτης.

Λόγω του ακαθόριστου και του απρόβλεπτου συχνά χαρακτήρα της χρήσης της τεχνητής νοημοσύνης, σε επίπεδο ευθύνης ανακύπτει το πρόβλημα του καταλογισμού της ευθύνης και αυτό του καταμερισμού εργασίας, που λαμβάνει χώρα μεταξύ ανθρώπου και μηχανής. Ως εκ τούτου προκρίνεται η λύση της

αναλογικής εφαρμογής του 334 ΑΚ για την απόδοση ευθύνης και προτείνεται η κατασκευή του υβριδικού προσώπου ανθρώπου-μηχανής ως φορέα δικαιωμάτων και υποχρεώσεων⁴⁵, στο πλαίσιο και της πρωτοβουλίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου⁴⁶ για «δημιουργία μακροπρόθεσμα ενός ειδικού νομικού καθεστώτος για τα ρομπότ, ώστε τουλάχιστον τα πιο εξελιγμένα, αυτόνομα ρομπότ να αναγνωρίζονται ως ηλεκτρονικά πρόσωπα με υποχρέωση επανόρθωσης τυχόν ζημίας που προκαλούν, και ενδεχομένως εφαρμογή της ηλεκτρονικής αυτής προσωπικότητας σε περιπτώσεις στις οποίες τα ρομπότ λαμβάνουν αυτόνομα αποφάσεις ή έρχονται με άλλον τρόπο σε ανεξάρτητη διάδραση με τρίτα μέρη».

III. Τελικές σκέψεις

Η αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών έχει επηρεάσει καταλυτικά τον τομέα της Δικαιοσύνης, η οποία επέδειξε γρήγορα αντανακλαστικά κατά την περίοδο της υγειονομικής κρίσης. Θέματα που σχετίζονται με την ψηφιακή διακυβέρνηση ρυθμίστηκαν στο πλαίσιο του ψηφιακού μετασχηματισμού του κράτους, η εσωτερική λειτουργία των δικαστηρίων αναδιοργανώθηκε και κατέστη εφικτή η πρόσβαση του πολίτη σε δημόσιες υπηρεσίες και πληροφορίες. Ενδιαφέρον ωστόσο για το χώρο της δικαιοσύνης είναι να ειπωθεί ότι το πλήθος και το είδος των πληροφοριών που καθημερινά διαμοιράζονται (δεδομένα πολιτών που αφορούν την οικονομική, την οικογενειακή τους κατάσταση, την ερωτική τους ζωή, την κατάσταση της υγείας τους, την ποινική τους κατάσταση) καθώς και οι πηγές από τις οποίες τα δεδομένα αυτά προέρχονται, εγείρει αιτιολογημένα προβληματισμούς για την προστασία της ιδιωτικότητας όσον αφορά την εν γένει διακυβέρνηση και τη διαλειτουργικότητα των συστημάτων πληροφορικής που επεξεργάζονται τα δεδομένα αυτά και την ασφάλεια των υποδομών που υποστηρίζουν τα πληροφοριακά συστήματα της δικαιοσύνης.

Από το πλήθος των έργων που υλοποιήθηκαν στο πλαίσιο της ψηφιοποίησης της δικαιοσύνης, ξεχωρίζουν αυτά που διευκολύνουν την ηλεκτρονική κατάθεση δικογράφων, την επίδοση των δικογράφων αυτών με ηλεκτρονικά μέσα, την ηλεκτρονική κατάθεση των προτάσεων και των σχετικών εγγράφων, το ηλεκτρονικό πινάκιο καθώς και την τηλεδιάσκεψη, εφαρμογές που αν και έχουν ψηφιστεί εντός της τελευταίας δεκαετίας, αξιοποιήθηκαν επ' αφορμής της κρίσης της πανδημίας. Η νομοθεσία σχετικά με τη χρήση των νέων τεχνολογιών δε θα μπορούσε παρά να προσαρμοστεί στις ανάγκες της νέας ψηφιακής εποχής υποδεχόμενη, σύμφωνα και με τον νέο ΚΠολΔ και τις εφαρμογές της τεχνητής νοημοσύνης και τα οφέλη που η χρήση της συνεπάγεται. Σε αρκετά δικαστικά συστήματα ανά τον κόσμο οι δικαστικές αποφάσεις ήδη εκδίδονται με τη βοήθεια των αλγορίθμων, η δε ερμηνεία κανόνων δικαίου γίνεται ολόενα και περισσότερο με προβλεπτικά μοντέλα τεχνητής νοημοσύνης. Εντούτοις, η υπαγωγή κανόνων δικαίου σε έναν αλγόριθμο που θα οδηγήσει στην έκδοση μιας δικαστικής απόφασης δεν είναι ούτε πάντα ευχερής ούτε αυτονόητα δίκαιη, κυρίως λόγω της μη αντιπροσωπευτικότητας των δικαστικών αποφάσεων. Περαιτέρω, η προτυποποίηση των δικαστικών αποφάσεων, κινδυνεύει να αποξενώσει τον Δικαστή από τη δικανική του κρίση, χωρίς αυτό να σημαίνει ο Δικαστής πρέπει να αποθαρρύνεται από τη χρήση της τεχνητής νοημοσύνης.

⁴⁵ Για διεξοδική ανάλυση, σε Κιτσάκης, Σ.: Τεχνητή νοημοσύνη και συμβατική διαδικασία Εισαγωγή στα βασικά προβλήματα, ΕφΑΔΠολΔ 6/2018, 601-610

⁴⁶ Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 16^{ης} Φεβρουαρίου 2017 με συστάσεις προς την Επιτροπή σχετικά με ρυθμίσεις αστικού δικαίου στον τομέα της ρομποτικής (2015/2103(INL)), από 16.02.2017, παρ. 59 (στ).

Ο ρόλος του Δικαστή στην έκδοση μιας δικαστικής απόφασης είναι κομβικός και για τον λόγο αυτό πρέπει να είναι ενεργός, δεδομένου ότι, σε αντίθεση με τον αλγόριθμο, ο δικαστής καλείται όχι μόνο να εφαρμόσει το νόμο αλλά και να σταθμίσει τις ειδικές περιστάσεις προκειμένου να ερμηνεύσει τον κανόνα δικαίου. Το μαθηματικό μοτίβο υπαγωγής της ένδικης διαφοράς σε αλγόριθμο θα πρέπει να λειτουργεί επιβοηθητικά στο έργο του δικαστή, ο οποίος οφείλει αφενός να παραμένει ανεξάρτητος, να ερευνά και να αναπτύσσει ελεύθερα και αμερόληπτα την επιστημονική του σκέψη και αφετέρου να επιμορφώνεται και να αξιοποιεί τα οφέλη της τεχνητής νοημοσύνης, προσαρμοζόμενος στις απαιτήσεις της νέας ψηφιακής εποχής.